

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Кафедра соціальної роботи та соціальної педагогіки

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«АКТИВІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНИМ ПРАЦІВНИКОМ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ ЯК ФАКТОРА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ»

Спеціальність: 231 Соціальна робота

Виконала:

ХМУРИЧ ЛІЛІЯ МИХАЙЛІВНА

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор
КАЛАУР Світлана Миколаївна

Рецензент:

ВАСИЛЕНКО Олена Миколаївна
кандидат педагогічних наук, доцент
в.о. завідувача кафедри завідувача кафедри
соціальної роботи і соціальної педагогіки
Хмельницького національного університету

Робота захищена з оцінкою:

«_____—_____»

Секретар ДЕК _____

«_____» _____ 2025 р

Тернопіль 2025

АНОТАЦІЯ

Хмурич Лілія Михайлівна. «Активізація соціальним працівником волонтерського руху як фактора розвитку соціальної активності молоді» магістерська робота. – Тернопіль, 2025. 106 с.

Досліджувалися методичні та практичні підходи до вдосконалення шляхів підвищення соціальної активності на основі мотивації соціальним працівником молоді до участі у волонтерській діяльності.

Об'єкт дослідження – соціальна активність молоді.

У дослідженні здійснено системний аналіз проблеми розвитку соціальної активності молоді. Зосереджено увагу на характеристиці філософсько-психологічних засад організації волонтерської діяльності та представлено соціально-психологічну характеристику волонтерства, волонтерського руху та волонтерської діяльності з урахуванням сучасних реалій. Основну увагу зосереджено на дослідженні особливостей професійної діяльності соціального працівника з розвитку соціальної активності молоді на основі їхньої участі у волонтерському русі. Проаналізовано етапи формування соціальної активності та розроблено соціально-психологічну тренінгові програму «Крок до успіху», яка спрямована на мотивацію волонтерів до соціальної активності.

Ключові слова: соціальний працівник, соціальна активність молоді, волонтер, волонтерство, волонтерський рух, волонтерська діяльність.

SUMMARY

Khmurych Liliya Mykhailivna. “Activation of the volunteer movement by a social worker as a factor in the development of social activity of youth” master's thesis. – Ternopil, 2025. 106 p.

Methodological and practical approaches to improving ways to increase social activity based on the motivation of youth to participate in volunteer activities by a social worker were investigated.

The object of the study is social activity of youth.

The study carried out a systematic analysis of the problem of developing social activity of youth. The focus is on the characteristics of the philosophical and psychological principles of organizing volunteer activity and presents a socio-psychological characteristic of volunteering, the volunteer movement and volunteer activity taking into account modern realities. The main attention is focused on studying the features of the professional activity of a social worker in developing social activity of youth based on their participation in the volunteer movement. The stages of forming social activity are analyzed and a socio-psychological training program “Step to Success” is developed, which is aimed at motivating volunteers to social activity.

Keywords: social worker, social activity of youth, volunteer, volunteering, volunteer movement, volunteer activity.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
SUMMARY	3
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СФЕРА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА	12
1.1. Аналіз проблеми розвитку соціальної активності молоді в історичному та змістово-сутнісному контексті	12
1.2. Соціально-педагогічні та нормативно-правові основи волонтерства та волонтерського руху у молодіжному середовищі	24
1.3. Соціально-методична характеристика волонтерської діяльності як сфери професійної роботи соціального працівника	34
Висновки до першого розділу	41
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ НА ОСНОВІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	44
2.1. Особливості розвитку соціальної активності молоді у волонтерському русі	44
2.2. Характеристика соціально-педагогічних етапів розвитку соціальної активності молоді у волонтерському русі	54
2.3. Організація, аналіз та інтерпретація результатів експериментального дослідження	64
Висновки до другого розділу	75
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	95

ВСТУП

Актуальність дослідження. Глобальні соціальні, економічні, політичні та культурні зміни, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, висувують нові вимоги до виховання підростаючого покоління у нашій країні. Наголосимо й на тому, що повномасштабна російсько-українська війна також внесла суттєві корективи та підняла на новий рівень потребу розвитку соціальної активності української молоді. Українській державі сьогодні як ніколи надзвичайно необхідні ініціативні молоді люди, які можуть самостійно приймати рішення в ситуації вибору.

Нині українська молодь має бути соціально активною та здатною до співпраці, у них мають бути сформовані почуття відповідальності за долю країни, за її соціально-економічне процвітання. Сучасна українська молодь має відрізнятися мобільністю, динамізмом, конструктивністю. Вважаємо, без соціальної активності молоді неможливе подальше економічне, політичне та культурне перетворення українського суспільства.

У зв'язку з наведеними аргументами, особливої актуальності набуває проблема розвитку соціальної активності молоді. Вважаємо, що ця проблема має бути в полі зору соціальних працівників / фахівців з соціальної роботи.

Слід зазначити, що питання виховання соціальної активності особистості завжди були у центрі уваги вітчизняної педагогіки. Затребувані сьогодні ідеї про виховання суспільної та соціальної активності підростаючих поколінь ми знаходимо у працях В. Сухомлинського, І. Беха. Сучасні теоретико-методологічні підходи до розвитку соціальної активності молоді здобули обґрунтування у роботах С. Абрамова, С. Грабовської, В. Косовець, М. Твердохлєб, О. Тельної, К. Ямкової та ін. Фахівці із соціальної роботи також активно аналізували питання формування соціальної активності особистості. До прикладу, дані питання висвітлювали О. Безпалько, Р. Климків, С. Чернета та ін.

З'ясовано, що у вітчизняній науці дедалі більше з'являється наукових досліджень, у яких явище соціальної активності особистості розглядається у контексті соціалізації. Зокрема, у працях Л. Артемової, Ю. Галусяна, В. Городяненка, В. Радула, М. Уйсімбаєвої, С. Чолій аргументовано доведено наявність тісного зв'язку між соціалізацією та соціальною активністю особистості. Причому варто акцентувати увагу на тому факті, що українські автори визнають те що, незважаючи на багатий арсенал засобів і методів виховання соціально активної особистості, які використовуються закладами освіти різних рівнів, особлива роль у цьому процесі належить молодіжним громадським об'єднанням у цілому та волонтерському русі, зокрема.

Провідні сучасні науковці (педагоги, психологи, філософи та соціологи) вважають, що добровільна волонтерська діяльність молоді сьогодні не тільки може допомогти вирішити багато соціальних проблем українського суспільства, а й сприяти розвитку соціально-значущих якостей юнаків та дівчат, допоможе у формуванні у них активної життєвої позиції. Тому вивчення виховних можливостей волонтерського руху набувають нині особливої актуальності.

Відзначимо, що нині в Україні спостерігається суттєве підвищення ролі волонтерського руху у соціальному розвитку усього суспільства, однак відчувається недостатня розробленість методичних аспектів роботи соціального працівника у даному напрямку. Наголосимо на тому, що сучасне українське суспільство потребує соціально активної молоді, але ще спостерігається недостатнє використання виховних можливостей волонтерського руху у зазначеній площині.

Встановлено, що волонтерство як суспільний феномен досліджували З. Бондаренко, В. Голуб, Н. Зімовець, В. Кратінова, Т. Лях, Н. Слівінська та ін. Теоретичні питання щодо організації волонтерської діяльності перебували в центрі уваги В. Голуб, М. Дейчаківський, І. Крулько, В. Погрібної, М. Товкало, К. Червоненко, Н. Янц. Для нас цінними є публікації науковців із соціальної роботи – Р. Вайноли, І. Зверєвої, А. Капської, В. Кратінової,

Н. Комарової, Г. Лактіонової, Н. Ларіонової, які доволі глибоко вивчали соціально-педагогічні аспекти волонтерського руху в нашій країні.

Вагомим доробком для нашого дослідження вважаємо публікації З. Бондаренко, Р. Козубовського, Т. Лях, які розкривають практичні аспекти організації волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів під час навчання у закладах вищої освіти. У дослідженнях Т. Голованова та Ю. Гапон висвітлені теоретичні та практичні питання потенціалу волонтерства в соціальній роботі. На проблемних аспектах навчання фахівців щодо менеджерської діяльності у волонтерстві наголошують З. Бондаренко, Т. Журавель, Л. Романкова. Варто акцентувати увагу, що публікації Л. Ворначевої та Т. Полубюк безпосередньо стосувалися вивчення волонтерства як вагомого чинника у формуванні активного громадянина. Однак, варто акцентувати увагу на тому, що ще й нині не усі питання є належним чином вивчені.

Волонтерський рух, як добровільна форма об'єднання молоді має слугувати активним ресурсом для мобілізації соціальної ініціативи українською молоддю та допомагати у досягненні суспільно значущих цілей, спільного вирішення спільних проблем. З огляду на це волонтерський рух сприяє особистісному зростанню його учасників та розвитку соціальної активності молоді.

Кваліфікований соціальний працівник / фахівець з соціальної роботи має усвідомлювати, що можливості волонтерського руху у розвитку соціальної активності молоді, головним чином, зумовлені реалізацією принципів: добровільність включення волонтерів до різних видів соціально-вагомої діяльності; правом вибору засобів досягнення цілей під час спільного вирішення проблем; визнанням рівності особистих та суспільних потреб; усвідомленням власної соціальної захищеності волонтерів за готовності захищати інтереси інших; неформальністю, нестандартністю змісту діяльності; цілеспрямованим використанням навчання та виховання як засобу досягнення соціально значущих цілей та особистісного зростання волонтерів.

Зокрема, ми переконані у тому, що волонтерський рух буде вагомим фактором розвитку соціальної активності молоді лише у тому випадку, коли соціальний працівник зможе системно та цілеспрямовано використовувати у своїй професійній діяльності особистісно-орієнтовані технології розвитку соціальної активності молоді, допомагатиме у виборі волонтерами видів та форм соціально значущої діяльності та надаватиме соціально-педагогічну підтримку переходу процесу розвитку соціальної активності в режим саморозвитку за рахунок актуалізації мотиваційної сфери волонтерів.

Таким чином, відзначимо, що теоретичні, методичні та практичні питання щодо дослідження потенціалу волонтерського руху для формування соціальної активності української молоді у професійній діяльності соціального працівника / фахівця з соціальної роботи ще й нині не можна вважати недостатньо вивченим у вітчизняній соціально-педагогічній та психологічній науці. Саме представлені вище аргументи були покладені в основу вибору теми нашої магістерської роботи **«Активізація соціальним працівником волонтерського руху як фактора розвитку соціальної активності молоді»**.

Мета дослідження – вивчення шляхів підвищення соціальної активності молоді на основі активізації соціальним працівником волонтерського руху.

Об’єкт дослідження – соціальна активність молоді.

Предмет дослідження – формування соціальної активності молоді засобами волонтерського руху.

Завдання дослідження:

1. На основі вивчення наукової літератури дослідити сутність та встановити змістову характеристику соціальної активності молоді.
2. Проаналізувати філософсько-психологічні підходи до розуміння наукових дефініцій волонтерство, волонтерський рух, волонтер та з’ясувати соціальні засади організації волонтерської діяльності.

3. Встановити функції, принципи та визначити виховні можливості волонтерської діяльності у розвитку соціальної активності молоді.

4. Виявити етапи формування соціальної активності під час волонтерської діяльності, які може використовувати соціальний та розробити соціально-психологічну тренінгову програму «Крок до успіху».

З метою ефективного розв'язання поставлених у магістерській роботі завдань ми використовували такі **методи наукового дослідження**:

теоретичні методи: аналіз нормативних документів у сфері освіти, історико-педагогічний аналіз, теоретико-методологічний аналіз, понятійно-термінологічний аналіз, системний аналіз;

емпіричні методи: дослідження та узагальнення ефективного досвіду молодіжних громадських об'єднань, спостереження, анкетування, експертне оцінювання, статистичні методи обробки даних та перевірки методичних рекомендацій для вдосконалення практичної діяльності соціального працівника у площині вдосконалення діяльності щодо розвитку соціальної активності української молоді закордоном на основі активізації волонтерського руху.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні, експериментальні та прикладні результати дослідження, його концептуальні положення й узагальнені висновки висвітлювалися у виступі з науковою доповіддю на тему «Волонтерський рух як фактор розвитку соціальної активності молоді» на секційному засіданні всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Стратегії наукового пошуку в соціальній роботі, соціальній педагогіці та соціальній освіті: поліфункціональність ідей» (7 листопада 2025 р. м. Тернопіль, ТНПУ, кафедра соціальної роботи та соціальної педагогіки).

Теоретичне значення дослідження. Теоретична значущість магістерської роботи полягає в тому, що: розширено наукові уявлення про волонтерський рух та його виховні можливості у розвитку соціальної активності молоді; уточнено характеристику поняття «волонтерство»,

«волонтерський рух» та «волонтерська діяльність» та визначено методологічні принципи реалізації волонтерської діяльності для розвитку соціальної активності молоді у волонтерському русі, що забезпечують її результативність. Представлені у магістерській роботі теоретичні й методичні положення, які стосуються змісту організації професійної діяльності соціальним працівником / фахівцем з соціальної роботи щодо розвитку у молоді соціальної активності на основі активізації волонтерського руху можуть бути використані соціальними працівниками, соціальними педагогами та практичними психологами для організації їхньої практичної діяльності з такою категорією населення як молодь.

Практичне значення дослідження полягає в розробці змістовного забезпечення процесу розвитку соціальної активності молоді та висловлення громадянської позиції у рамках соціально-психологічної тренінгової програми «Крок до успіху», яка спрямована на мотивацію волонтерів до соціальної активності. Були розроблені методичні рекомендації щодо організації діяльності соціальним працівником щодо вдосконалення та активізації волонтерського руху у процесі розвитку соціальної активності молоді. Відзначимо, що розроблений у магістерському дослідженні методичний та практичний матеріал може використати соціальний працівник / фахівець з соціальної роботи для організації власної ефективної діяльності щодо стимулювання соціальної активності молоді. Вважаємо, що авторські практичні матеріали, які представлені у додатках до магістерського дослідження можуть використовуватися викладачами закладів вищої роботи, які готують майбутніх соціальних працівників, а також можуть бути використані для написання методичних рекомендацій у системі післядипломної освіти під час організації курсів підвищення кваліфікації працівників й надавачів соціальних послуг державної і комунальної власності; фахівців із соціальної роботи, соціальних менеджерів, соціальних робітників для вдосконалення їхньої професійної компетентності щодо розвитку соціальної активності молоді у волонтерському русі.

Публікації. Основні результати магістерської роботи відображено у такій публікації авторки:

1) Хмурич Лілія Михайлівна. Волонтерський рух як фактор розвитку соціальної активності молоді. *Стратегії наукового пошуку в соціальній роботі, соціальній педагогіці та соціальній освіті: поліфункціональність ідей*: збірник матеріалів III всеукраїнської наукової конференції (7 листопада 2025 р. м. Тернопіль). Тернопіль.

Експериментальна база дослідження. Експериментальне дослідження було проведено з молодими українцями, які під час російсько-української війни виїхали до Норвегії. До експерименту залучено 12 дівчат та хлопців, які мали змогу через волонтерські акції («Проект організації та доставки гуманітарної допомоги для України» та «Мовна практика (Språktrening)») проявляти свою соціальну активність та висловлювати громадянську власну позицію.

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерське дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (113 найменувань, з них 7 іноземних видань) та додатків. Магістерська робота ілюстрована 9 таблицями та 4 рисунками. Загальний обсяг дослідження становить 106 сторінок, основний зміст дослідження викладено на 83 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СФЕРА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

1.1. Аналіз проблеми розвитку соціальної активності молоді в історичному та змістово-сутнісному контексті

Вивчаючи проблему розвитку соціальної активності молоді під час участі у волонтерському русі, ми дійшли необхідності її ґрунтовного осмислення в теорії та практиці психолого-педагогічних напрацювань. Вважаємо, що такий підхід, насамперед, дозволить нам простежити еволюцію теоретичних уявлень про соціальну активність як наукову дефініцію у цілому та допоможе проаналізувати її значення для нашого наукового пошуку.

Насамперед доцільно акцентувати увагу на тому, що аналіз наукової літератури останніх двох десятиліть (Артемова, 2013; Безпалько, 2012; Грабовська&Чолій, 2010; Климків, 2014; Мурзіна&Солодюк, 2012; Уйсімбаєва, 2021; Чернета, 2015) показав, що розробка питань розвитку соціальної активності молоді завжди була у центрі уваги вітчизняних науковців.

Відзначимо, що в історичному контексті до питання виховання суспільно-активної особистості зверталися науковці у контексті пошуку тісного зв'язку соціальних та виховних завдань. Іншими словами, можемо констатувати, що питання виховання соціально активної особистості тісно переплітаються з філософією, психологією та соціологією. Зокрема, як доводять Т. Спіріна, Ю. Галустян, А. Каравай, А. Кочарян та Т. Мельник, питання виховання суспільно активної особистості нерозривно пов'язане з соціальним вдосконаленням та перетворенням суспільства (*Вчимосся самотійності*, 2011).

Отже, досліджуючи історичні аспекти виникнення наукових підходів до розумінні терміну соціальна активність, насамперед доцільно згадати

прізвище В. Сухомлинського. Саме він «був сином своєї доби, але, на жаль, не всі з його сучасників змогли піднятися до розуміння й осягнення істинного сенсу сповідуваних ним гуманістичних ідеалів» (*Педагогіка В. Сухомлинського – педагогіка серця*, 2017с. 4). Так, у ході вивчення напрацювань В. Сухомлинського (Сухомлинський, 1971; Сухомлинський, 1978; Сухомлинський, 1988а; Сухомлинський, 1988b) можна дійти висновку у тому, що розуміння проблеми виховання соціальної активності особистості отримало у його роботах розвиток. ми знаходимо затребувані сьогодні ідеї щодо формування громадської активності молоді.

Зокрема, видатний український педагог минулого століття пропагував методику організації суспільно корисної діяльності та включення молоді до такої діяльності вважав найважливішим чинником виховання активності. Під суспільно корисною роботою В. Сухомлинський розумів різноманітні форми добровільної діяльності (Сухомлинський, 1988b). При цьому він наголошував, що в організація суспільно корисної роботи важлива ініціатива самих юнаків та дівчат. Окрім того, автор робив наголос на тому, що у молоді повинна бути внутрішня захопленість такою суспільно корисною діяльністю, яка має носити колективний характер і відповідати їхнім можливостям. Також вагомим має бути той факт, що суспільно корисна діяльність має бути на добровільній основі та базуватися на свідомому виборі виду роботи. У численних статтях В. Сухомлинський розкривав особливу роль добровільної діяльності у розвитку соціальної активності молоді (Сухомлинський, 1971). До прикладу, автор наголошував, що виховний потенціал добровільної діяльності на благо суспільства обумовлений принципами життєдіяльності, в основі яких лежать яскравість та емоційність повсякденного життя, широко поставлена товариська взаємодопомога, співпраця у спільній діяльності, добровільне дотримання дисципліни та застосування набутих знань та навичок у колективній роботі на спільну користь.

Підсумовуючи, наведені вище аргументи, можемо відзначити, що у працях В. Сухомлинського проблема розвитку соціальної активності

особистості розглядалася в контексті громадянського виховання, у яке педагог, поруч із переконаністю, високою моральністю, свідомим ставленням до праці, всепроникним почуттям патріотизму, обов'язком й відповідальністю перед колективом та суспільством включав і соціальну активність. Соціальна активність В. Сухомлинський трактував як продуктивне спілкування особистості із суспільством. Для розвитку соціальної активності особистості важливо, щоб кожен вихованець відчував себе активним учасником життя. Оскільки кожна людина має свої духовні запити та інтереси і немає такого універсального колективу, в якому всі вони могли б знайти повне задоволення, В. Сухомлинський пропонував як суттєву умову для розвитку соціальної активності особистості активно включати її у діяльність кількох колективів, кожен з яких має свої специфічні цілі та сферу діяльності.

У підсумку, варто зазначити на тому, що в радянській педагогіці В. Сухомлинський створив потужну теоретико-методологічну базу для вирішення проблеми розвитку соціальної активності молоді, він накопичив значний практичний досвід у галузі її формування. Разом з тим аналіз показав, що, незважаючи на великі досягнення, у педагогічній теорії та практиці цього періоду з'явилося тяжіння до централізованих форм управління процесом розвитку соціальної активності молоді, часто спостерігався страх та небажання змінювати існуючий стан справ. Це призвело до вагомих кризових явищ у соціальному вихованні молоді, які були ускладнені радикальними політичними, економічними та соціальними перетвореннями, що відбувалися у цей період в нашій країні.

У період 70-90 р.р. XX ст. поняття «соціальна активність молоді» доволі часто ототожнюється із поняттями «борець» та «суспільно-активна особистість». З'ясовано, що у зміст поняття соціальна активність особистості того часу увійшли такі практичні аспекти:

- по-перше, особистість має володіти чіткими моральними переконаннями, які є визначальними елементами у структурі її індивідуальної моральної свідомості;

– по-друге, цивілізована людина зобов'язана максимально повно реалізовувати своє переконання та втілювати прагнення в життя через практичну діяльність;

– по-третє, справедливість та почуття обов'язку, які відіграють роль спонукальної мотивації для активної громадської діяльності;

– по-четверте, сформована готовність пожертвувати своїми особистими інтересами заради суспільних (*Соціологія: підручник*, 2003).

Так, у дисертаційних дослідженнях В. Косовець, та О. Тельної було з'ясовано, що вагомим досягненням педагогічної теорії та практики 90-х років минулого століття у вирішенні проблеми розвитку соціальної активності особистості була розробка методики колективного творчого виховання. Дана теорія з психолого-педагогічної точки зору включає такі положення:

1) основою соціально активної діяльності є прагнення до ідеалів, що формуються справами, спрямованими на громадянську турботу про покращення суспільного життя;

2) самоврядування в колективі будується на принципах планування, організації та аналізу спільних справ і вчинків;

3) діяльність має передбачати громадську та особистісну значущість.

Цінним для нашого магістерського дослідження є той факт, що автори (Косовець, 2009; Тельна, 2011) наголошують на тому, що ідея поліпшення суспільного життя зорієнтована на безкорисливу допомогу людям, особливо слабким і незахищеним верствам населення (дитячим будинкам, нужденним сім'ям та ін.).

На початку ХХІ століття, як доводять науковці (Максимюк, 2005; Оржеховська, 1996), в умовах деякого падіння престижу багатьох соціальних цінностей, кризи довіри до переважної більшості соціальних інститутів, а також зростаючого прагнення до самостійності, активної участі в житті суспільства, принаймні у частини молоді (при зростаючому інфантилізмі іншої частини молоді), були потрібні принципово нові виховні ідеї та технології формування соціальної активності у молоді. У зв'язку з цим

системний та особистісно-діяльнісний підходи, які традиційно визначали у психолого-педагогічних дослідженнях стратегію виховання соціально активної особистості, були доповнені особистісно-орієнтованим, індивідуально-творчим підходами. Як наслідок було проголошено вагомість загальнолюдських цінностей, а нова парадигма виховання соціальної активності пов'язана з формуванням духовно розвиненої, вільної людини, яка здатна до культурної та соціальної творчості, має належний рівень соціальної відповідальності за свої дії перед суспільством.

Наголосимо й на тому факті, що починаючи з 2014 року і по теперішній час наша країна живе у новій соціальній, політичній, економічній та військовій реальності, яка суттєво підсилилась початком у 2022 році повномасштабної російсько-української війни. Як наслідок, потреба у вихованні соціальної активності молоді вийшла на ще більш високий рівень. Наголосимо на тому, що у 20-х роках XXI ст. потреба виховання соціальної активності зумовлена, головним чином, викликами сучасного українського суспільства, що переживає процеси відстоювання національної ідентичності, консолідації громадянської свідомості та боротьби за власну державність із східним сусідом – росією. Вважаємо, що у цих умовах особливої ваги набуває завдання формування в українській молоді ціннісного ставлення до Вітчизни, формування почуття національної гідності, любові до рідної землі, які безумовно входять у зміст наукової дефініції соціально активна особистість – громадянин України.

У нашому розумінні виховання соціально активності у молоді нині під час російсько-української війни є не лише педагогічно доцільним, а й соціально необхідним. Такий підхід забезпечує інтеграцію традиційної культури в освітній процес, формує в молоді моральні орієнтири, сприяє збереженню національної ідентичності та створює належне підґрунтя для становлення громадянина-патріота України, який свідомо та активно вболіває за громадські інтереси своєї держави та уміє їх відстоювати.

Таким чином, з наведених вище аргументів, можна зробити висновок, що підходи до вагомості формування та розвитку соціальної активності на кожному історичному проміжку часу було обумовлено специфічними причинами та мало свої передумови.

Насамперед варто констатувати, що наукова дефініція соціальна активність складається із двох термінів «активність» та «соціум» («соціальна»). Тому, зупинимося на *етимологічному* трактування наукової дефініції «активність». Зокрема науковцями-педагогами (Лозова, 2000; Коваль& Остапчук, 2021; Копоруліна, 2006; Лохвицька&Доброскок, 2007; *Професійна освіта. Словник*, 2000) доведено, що активність дуже тісно пов'язана із діяльністю та безпосередньо показує ставлення (позитивне, негативне) кожної окремої особистості до здійснення діяльності. Іншими словами можемо констатувати, що активність виступає у якості специфічного способу реагування людини умови свого існування через поведінку та практичні дії та передбачає зміну способу власного розвитку та буття.

Отже, активність є більш широким, ніж поняттям а ніж діяльність та виступає як найвищий етап усієї діяльності конкретної особистості. На основі такого розуміння, можемо стверджувати, що *активність виступає якісною характеристикою усієї діяльності, а також розглядається у якості ефективного показника діяльності, яку реалізує кожна людина*. Тобто, для активності як риси особистості провідним показником виступає організація та здійснення нею діяльності, яка здійснюється на основі мобілізації свідомості, здібностей та волі.

Коротко проаналізуємо термін «соціальна». У дослідженнях науковців, які займаються професійною підготовкою соціальних працівників та соціальних педагогів (Безпалько, 2005; Калаур, 2015; Капська, 2010; Карпенко, 2008; Міщик, 1997; Поліщук, 2006; Савицька, 2015; Семигіна, 2021) зазначено, що термін «соціум – це суспільство у дослівному перекладі, а у латинській мові означає – спільне. Тобто соціум – це велика стійка соціальна спільність, яка характеризується єдністю умов життєдіяльності. Саме соціальну сферу

вважають однією із найскладніших підсистем суспільства, що являє собою безпосереднє і опосередковане відтворення людського буття, сутність якого становлять різноманітні зв'язки, в яких перебувають члени соціуму, задовольняючи свої матеріальні, духовні та інші види потреб.

У контексті виконання поставлених у магістерській роботі завдань, вважаємо за доцільне більш ґрунтовніше та висвітлити бачення *сутності* наукової категорії *соціальна активність* українськими науковцями у сучасному розумінні. У найбільш загальному контексті варто наголосити на тому, що соціальна активність як наукова дефініція активно вивчається соціологією, психологією, педагогікою. Цей факт яскраво свідчить про її багатоаспектний, багатосторонній характер.

У *довідковій* літературі зазначено, що соціальна активність властива лише людині і вона розглядається як суспільно необхідне явище, без якого неможливий розвиток суспільства у цілому, а також і самої особистості, зокрема. У довідковій літературі соціальна активність трактується як:

- діяльне ставлення людини до світу, здатність проводити суспільно значущі перетворення матеріального та духовного середовища на основі освоєння суспільно-історичним досвідом людства (*Соціолого-педагогічний словник*, 2004);
- властивість особистості, що включає усвідомлення значущості суспільної діяльності, готовність та бажання брати участь у ній, вміння діяти, виявляючи відповідальність, ініціативу, самостійність (*Великий тлумачний словник сучасної української мови*, 2004);
- ініціативність, творче ставлення до різних сторін життя суспільства, настрій на цілеспрямоване, планомірне виконання своїх громадянських обов'язків (*Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників*, 2000);
- діяльність людей, що передбачає прояв ініціативи, самостійності, творчості та здатність до цієї діяльності (*Професійна освіта. Словник*, 2000).

З *соціологічної* точки зору у словнику термінів і понять соціальна активність розуміється як свідома, цілеспрямована діяльність людини, яка орієнтована як на процес перетворення об'єктивних соціальних умов і формування соціальних якостей особистості, а також як якісна характеристика діяльності, яка відображає ступінь реалізації та розвитку соціальних можливостей конкретної людини (Біленький, 2006). Тобто можемо констатувати, що соціальна активність з соціологічної точки зору виступає необхідною умовою виховання особистості як суб'єкта суспільного життя, а також є вагомою передумовою соціального розвитку особистості.

З *юридичного* погляду, соціальна активність людей є суспільно необхідним явищем та має глибоко індивідуальний характер. Як доводять, А. Мурзіна та Н. Солодюк, соціальна активність людини завжди задана у суттєвих рисах законами, відповідає суспільному розвитку та обумовлена суспільними відносинами (Мурзіна&Солодюк, 2012). Тобто, соціальна активність виступає проявом певних внутрішніх умов особистості, оскільки молода людина, як суб'єкт конкретного суспільства має відносну свободу для виконання конкретних соціальних функцій, а також для здійснення тієї чи іншої власної діяльності.

Зупинимось на висвітленні поглядів *педагогів, соціальних педагогів та фахівців з соціальної роботи, а також науковців*, які працюють у сфері професійної *підготовки фахівців соціальної сфери*. Так, досліджуючи соціальну активність старших підлітків, С. Абрамова доводить, що вона викликана процесом само детермінації, який базується на задоволенні потреб особистості та спрямований на ініціювання готовності до діяльності. Авторка також наголошує на тому, що соціальна активність пов'язана із реалізацією соціальної взаємодії та передбачає налагодження тісного зв'язку особистості з соціумом (Абрамова, 2013).

У ході вивчення означеного питання було встановлено, що С. Грабовська та С. Чолій трактують *соціальну активність як вагомий критерій що має позитивний вплив на успішність здійснення соціалізації*

особистості (Грабовська&Чолій, 2010). Зокрема, нам імponує той факт, що у статті О. Сороки, яка присвячена дослідженню діагностичних аспектів соціальної активності соціальних працівників, зазначено, що цю наукову дефініцію соціальна активність варто розглядати «як якість, характеристику, складну структуру, дослідники єдині у поглядах, що соціальна активність розкривається в системі діючих потреб, мотивів, настанов, інтересів, що обумовлюють здійснення певних дій» (Сорока, 2018, с. 68).

Цікаве бачення щодо сутності соціальної активності задекларовано у публікаціях М. Твердохлєб (Твердохлєб, 2005; Твердохлєб, 2007). До прикладу, авторка розглядає соціальну активність у якості ефективного шляху, який забезпечує оптимальне вирішення проблеми виховання особистості, а також науковця акцентує увагу на потребі виваженого підходу до розробки педагогічного супроводу даного процесу під час освітньої діяльності у закладі загальної середньої освіти.

У ході аналізу зазначеної проблематики нами було встановлено, що подібне трактування представлено у статті М. Уйсїмбаєвої, де зокрема наголошено на тому, що соціальну активність особистості найбільш доцільно розглядати як чинник, який суттєво сприяє суспільному розвитку (Уйсїмбаєва, 2021). Підтвердження такої ж позиції ми знайшли у публікації С. Чернети, де зазначено, що соціальна активність особистості виступає важливою умовою розвитку сучасного українського суспільства (Чернета, 2015). Така думка, у нашому баченні, є вірною і ми її повністю поділяємо.

Таким чином, вивчення стану проблеми розвитку соціальної активності молоді у психолого-педагогічній теорії та практиці організації соціальної роботи показало, що у науковцями та практиками нині накопичено значний обсяг теоретичних знань про соціальну активність молоді.

Проведений нами аналіз представлених вище визначень з усією очевидністю демонструє три головних фактори:

- по-перше, єдність поглядів на соціальну активність як соціально та особистісно-інтегрований результат виховання;

– по-друге, наявність загальних понять, що становлять її зміст (життєва позиція, відповідальність, ініціатива, готовність діяти);

– по-третє, спрямованість на соціальну творчість як спосіб життєдіяльності.

Підсумовуючи можемо також наголосити і на тому, що відповідно до погляду, який декларують Н. Ковтун та М. Товкало можемо констатувати, що кожна людина може розвинути в активного суспільного діяча та здійснити на практиці соціально значимий вчинок, який матиме вагомий вплив на соціальний розвиток особистості (Ковтун, 2012; Товкало, 2014).

На основі узагальнення представленої вище інформації *соціальну активність* ми розумітимемо як наукову *дефініцію, що визначає її готовність та здатність до суспільної ініціативи, соціальної творчості, відповідальності за свої дії перед суспільством та базується на потребах та інтересах індивіда щодо висловлювання своєї громадянської позиції*. Тобто соціально активним можна назвати таку молоду людину, яка *здатна робити конкретні практичні дії, володіє для цього практичними вміннями, а також має реальні можливості*. З'ясовано, що лише на основі соціальної активності молодь отримує змогу проявляти самостійність, самовизначатися у якості суб'єкта суспільного життя та реально забезпечити собі можливість максимального врахування суспільством своїх потреб та вимог. Іншими словами, можемо констатувати, що у нашому розумінні *соціальна активність спрямована на принесення користі суспільству у цілому та іншим людям зокрема*. Соціальна активність спонукає особистість до пізнання та соціально продуктивної діяльності на основі активізації міжособистісного спілкування, а основним результатом соціальної активності виступає внутрішній розвиток та самовдосконалення особистості.

Таким чином, проведений аналіз психолого-педагогічних підходів до з'ясування сутності наукової дефініції соціальна активність дозволяє нам констатувати її як вагому *рис*у особистості, яка *знаходить безпосередній прояв у прагненні особистості до ефективної та результативної діяльності*,

яка передбачає самостійний вибір найбільш оптимальних шляхів для досягнення мети, яку молода людина поставила перед собою.

Зазначимо, що зробили акцент на таких *головних аспектах*, як-от:

- соціальна активність дозволяє активно діяти;
- соціальна активність пов'язана із мотивами та визначає характер відношення молоді до діяльності;
- соціальна активність проявляється через самодіяльність, яка виступає у якості внутрішнього мотиватора;
- соціальна активність може бути двох видів потенційна (стан прагнення та готовності до діяльності) та реальна (стан практичної реалізації, і досягнення мети);
- соціальна активність передбачає самостійний вибір конкретних засобів та форм практичної діяльності, а також обрання найбільш оптимальних шляхів досягнення поставленої мети;
- соціальна активність передбачає ініціативність, самостійність та відповідальність особистості.

У своєму дослідженні ми позиціонуємо думку про те, що соціальна активність молоді у цілому та студентської молоді, зокрема передбачає прояв життєвих сил та ціннісних орієнтацій. На основі цього соціальну активність варто розглядати у якості вагомої передумови для розвитку та вдосконалення. Соціальна активність супроводжує весь процес становлення особистості молодої людини. А тому зміни в соціальній активності безпосередньо впливають на діяльність людини.

Встановлено, що у *змістовому* контексті соціальна активність проявляється у формі актуалізованого практичного вміння особистості спілкуватися та цілеспрямовано діяти, висувати та вирішувати соціальні завдання, аналізувати хід та результат їх вирішення, постійно вносити доцільні зміни та корективи з урахуванням розвитку суспільства та приймати на себе відповідальність за власні дії.

Досліджуючи соціальну активність майбутніх соціальних працівників, О. Сорока наголошує, що «*метою соціальної активності студентів – майбутніх соціальних працівників, може бути участь у різних сферах соціально корисної діяльності – молодіжних громадських об'єднаннях, волонтерстві, освітніх та соціальних програмах. Це дасть змогу отримати молодим людям знання, уміння і навички організаторської роботи, розвинути лідерські якості і здібності, що у майбутньому допоможе у професійній та громадській діяльності*» (Сорока, 2018, с. 70). На доцільності формування у майбутніх соціальних працівників високого рівня громадянської та соціальної активності наголошено у дисертаційних дослідженнях Л. Ребухи та Г. Рідкодубської. Так, Л. Ребуха наголошує на потребі виваженого підходу до фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників (Ребуха, 2019), тоді як у докторській роботі Г. Рідкодубської наголошено на соціальній активності як чиннику мобільності майбутніх працівників соціальної сфери (Рідкодубська, 2019).

На основі вивчення іноземних публікацій (Drazkewicz, 1974; Encyclopedia psychologii, 1998) ми з'ясували, що соціальна активність особистості базується на *ідеях гуманних відносин та соціальної творчості*. Зокрема, гуманні відносини втілюються у життя окремого колективу, мають сприяти створенню атмосфери взаємної турботи, уважності, доброти й неприпустимості приниження особистості. Ідея соціальної творчості орієнтувала молодих людей на колективний пошук, розвиток усіх сфер життя колективу, відкривала можливості для творчої самореалізації особистості та формувала відповідальність перед колективом та суспільством, розвивала уміння підкорятися вимогам та керувати власні потреби, а також вдосконалювала ініціативність та самостійність.

У підсумку наголосимо на тому, що соціальна активність – це характеристика окремої особистості чи групи людей (у нашому випадку група – молоді люди (14 – 35 років)), яка визначає її готовність та здатність до реалізації суспільної ініціативи, прояву соціальної творчості та готова до

несення відповідальності за свої практичні дії перед суспільством, бо її діяльність і спрямована на благо усього суспільства.

1.2. Соціально-педагогічні та нормативно-правові основи волонтерства та волонтерського руху у молодіжному середовищі

У контексті нашого наукового пошуку в нашому магістерському дослідженні ми дотримуватимемося цілісного підходу до розуміння молоді як тієї вікової (14 – 35 років) та соціально-демографічної групи в українському соціумі, яка виконує роль активного суб'єкта розвитку нашої держави. На основі такого розуміння молодь розглядається нами як соціально-демографічна група суспільства з характерними для неї віковими, соціально-психологічними властивостями та соціальними цінностями, які зумовлюються рівнем соціально-економічного, культурного розвитку, особливостями соціалізації на даному етапі розвитку України. Наголосимо на тому, що такий погляд дозволяє розглядати молодь як групу населення вікового цензу від 14 до 35 років (*Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»*).

У енциклопедії для фахівців соціальної сфери авторський колектив під керівництвом І. Зверєвої зазначає, що з соціальної точки зору «молодь – диференційована соціальна група, яка набуває рис соціальної спільноти та має специфічні соціально-психологічні, соціальні, культурні й інші особливості, у тому числі і способу життя, перебуває у процесі соціалізації, має свій соціальний вік і відповідно до потреб часу має бути творцем або зачинателем нової соціальної та культурної реальності» (*Енциклопедія для фахівців соціальної сфери*, 2013, с. 150). Отже, як бачимо, що у цьому визначенні зроблено головний акцент на тому, що молодь має цілеспрямовано й завзято проявляти свою соціальну активність, а також мати змогу активно висловлювати власні погляди і мати свою громадянську позицію.

На основі узагальнення публікацій О. Пометун було встановлено, що основними спільними *соціальними факторами*, які впливають на українську молодь виступають:

- вікові кордони та соціально-психологічні особливості;
- специфіка соціального статусу та виконання рольових функцій;
- спільна соціокультурна поведінка;
- процес соціалізації, що включає процеси соціальної адаптації та індивідуалізації (Пометун, 2003).

Підсумовуючи представлений перелік соціальних факторів, вважаємо, що вони об'єднують різних молодих людей у єдину соціальну спільноту та дозволяють розглядати молодь як соціальну групу населення нашої країни, що володіють певною сукупністю та єдністю об'єктивних та суб'єктивних характеристик, які мають враховувати фахівці з соціальної роботи у своїй професійній діяльності.

Наголосимо, що соціальна робота соціального працівника / фахівця з соціальної роботи з такою категорією як молодь є одним із профілюючих напрямків його професійної діяльності. Як один із найбільш перспективних шляхів соціальної роботи з молоддю розглядаємо цілеспрямовану і системну діяльність щодо мотивації молодих людей до волонтерської діяльності. Ми вважаємо, що саме волонтерство дасть можливість підвищити соціальну активність молоді, суттєво підвищить їхню громадську активність та збільшить рівень інтеграції в українське суспільство й сприятиме більш активній соціалізації в українську соціально-економічну та політичну систему. Особливо це набуває нового значення під час повномасштабної російсько-української війни. У цей складний для нашої української держави час саме молодь має цілеспрямовано включатися в соціалізацію та бути активними волонтерами різноманітних акцій.

У нашому розумінні висловлювати свою громадянську позицію та проявляти соціальну активність молоді люди можуть значно активніше через участь у *волонтерстві* та займаючись активним *волонтерським рухом* й при

цьому зарекомендувати та проявляти себе у якості креативного і відповідального *волонтера*. Отже, у нашій магістерській роботі є три основних наукових дефініцій: *волонтерство*, *волонтерський рух* та *волонтер*. Розглянемо більш ґрунтовно їхню змістову сутність.

Насамперед, у контексті нашого наукового пошуку зупинимось на дослідженні психолого-педагогічних підходів до розуміння наукової дефініції «*волонтерство*». Для повноти розуміння наведемо визначення наукової дефініції волонтерство, яке представлено у довідковій літературі. До прикладу, науковці наводять таку етимологію – *voluntarius* походить від латинського терміну, що у дослівному перекладі означає воля; у англійській мові використовується термін *voluntary* – добровільний та доброволець.

На основі вивчення публікацій фахівців соціальної сфери (Лях, 2009а; Погрібна, 2015; Слівінська, 2015; Червоненко, 2018; Янц, 2009) волонтерство доцільно розглядати як широку філософську дефініцію. Причому саме дух та імпульс волонтерства історично призвели до створення волонтерських структур. Як доводять автори енциклопедії для фахівців соціальної сфери волонтерство доцільно трактувати як «добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги» (*Енциклопедія для фахівців соціальної сфери*, 2013, с. 124). Поділяємо думку Г. Кульбачинської у тому, що «волонтерство – це не лише допомога іншим, але й важливий інструмент соціальної інтеграції та особистісного зростання» (Кульбачинська, 2023, с. 45).

Зокрема, можна відповідально констатувати, що *волонтерство* є вагомим соціокультурним явищем усього людства, яке має тісні та безпосередні зв'язки з розвитком усієї людської цивілізації. Саме завдяки волонтерству, яке реалізується на безкорисливих та добровільних ідеях уся людська цивілізація отримала змогу для самореалізації на основі активної діяльності на благо інших людей.

У магістерському дослідженні ми повністю погоджуємося з тим, що брати активну та системну участь у волонтерській діяльності для волонтера-добровольця дуже важливо, адже у такому випадку молода людина буде почуватися частиною організації, буде чітко знати, що її внесок важливий і гідно оцінений самим суспільством та його колегами чи однодумцями (*Волонтерство*). Адже для волонтера є дуже вагомим усвідомлювати, що він потрібний і корисний, бо це привносить у діяльність волонтерів почуття самоповаги та впевненості у собі навіть у найскладніших ситуаціях.

З психолого-педагогічної точки зору волонтерство розглядається як найбільш яскрава форма благодійництва. До переліку законодавчих та нормативних документів, які регламентують волонтерство належить, насамперед, Конституція України, де задекларовано можливість займатися волонтерством та проявляти через волонтерство свою громадянську позицію. До переліку законів, якими керуються волонтери, здійснюючи волонтерство належать *Закони України: «Про соціальні послуги» (2003 р.); «Про волонтерську діяльність» (2011 р.); «Про благодійництво та благодійні організації» (1997 р.)*.

Наголосимо на тому, що українськими науковцями доволі ґрунтовно проаналізовано роль волонтерства як складника соціальної роботи з молоддю в Україні та проаналізовано потенціал волонтерства у різних сферах. Так ми представили дослідження науковців у хронологічному порядку починаючи з 1996 р. по 2020 р., а саме:

- волонтерство як феномен становлення цивілізованого суспільства досліджували Т. Голованова та Ю. Гапон (Голованова&Гапон, 1996);
- волонтерство в соціально-педагогічній діяльності вивчали І. Зверева та Г. Лактіонова (Зверева& Лактіонова, 2001);
- теоретичні та методичні аспекти волонтерства розкрито у підручнику під редакцією Т. Лях (Безпалько&Заверіко&Зверева&Зімо́вець, 2001);
- волонтерство як вагомий та дуже авторитетний суспільний феномен вивчала Т. Лях (Лях, 2004);

- волонтерство як засіб соціального та професійного становлення майбутніх соціальних працівників та соціальних педагогів проаналізовано у публікації В. Кратіонової та ін. (Кратінова& Ларіонова& Песоцька, 2006);
- роль волонтерства в інституційному просторі прослідковано у публікаціях Н. Ларіонової та В. Кратіонової (Ларіонова&Кратінова, 2011);
- спрямованість майбутніх соціальних працівників на волонтерство досліджував Р. Козубовський (Козубовський, 2013);
- загальні питання менеджменту у волонтерстві розкриті у статті Т. Лях, З. Бондаренко і Т. Журавель (Лях& Бондаренко&Журавель, 2014);
- стандарти громадсько-активного волонтерства розкриті у навчально-методичному посібнику під авторством М. Товкала (Товкало, 2014);
- волонтерство як суттєвий соціокультурний феномен у нашій країні проаналізовано у праці В. Погрібної (Погрібна, 2015);
- потенціал корпоративного волонтерства в Україні досліджено у статті Н.Слівінської (Слівінська, 2015);
- роль волонтерства як вагомого фактора під час формування активного громадянина України представлено у статті Л. Ворначевої та Т. Полубюк (Ворначева&Полубюк, 2015);
- волонтерство як вагомий чинник для підтримки та посилення мотивації опрацьовував І. Крулько (Крулько, 2020).

Поділяємо позицію Г. Кульбачинської у тому, що «В умовах сучасної України волонтерство набуло особливого значення через виклики, пов'язані з війною, гуманітарними кризами та потребою у взаємній підтримці. Волонтерська діяльність сприймається як спосіб прояву громадянської позиції, соціальної відповідальності та підтримки національної ідентичності» (Кульбачинська, 2023, с. 41).

На основі аналізу та узагальнення інформації у інтернет-джерелах (<https://www.bitlex.ua/uk/blog/terms/post/volonterstvo>) було встановлено, що волонтерство в нашій країні починаючи з 24 лютого 2022 р. виконує доволі значний спектр функцій, а саме: *соціальну, інформаційну, медичну,*

гуманітарну, психологічну, логістичну, функцію підтримки учасників війни. Сутнісне значення виокремлених функцій ми зобразили в схематичному вигляді на рис. 1.1.

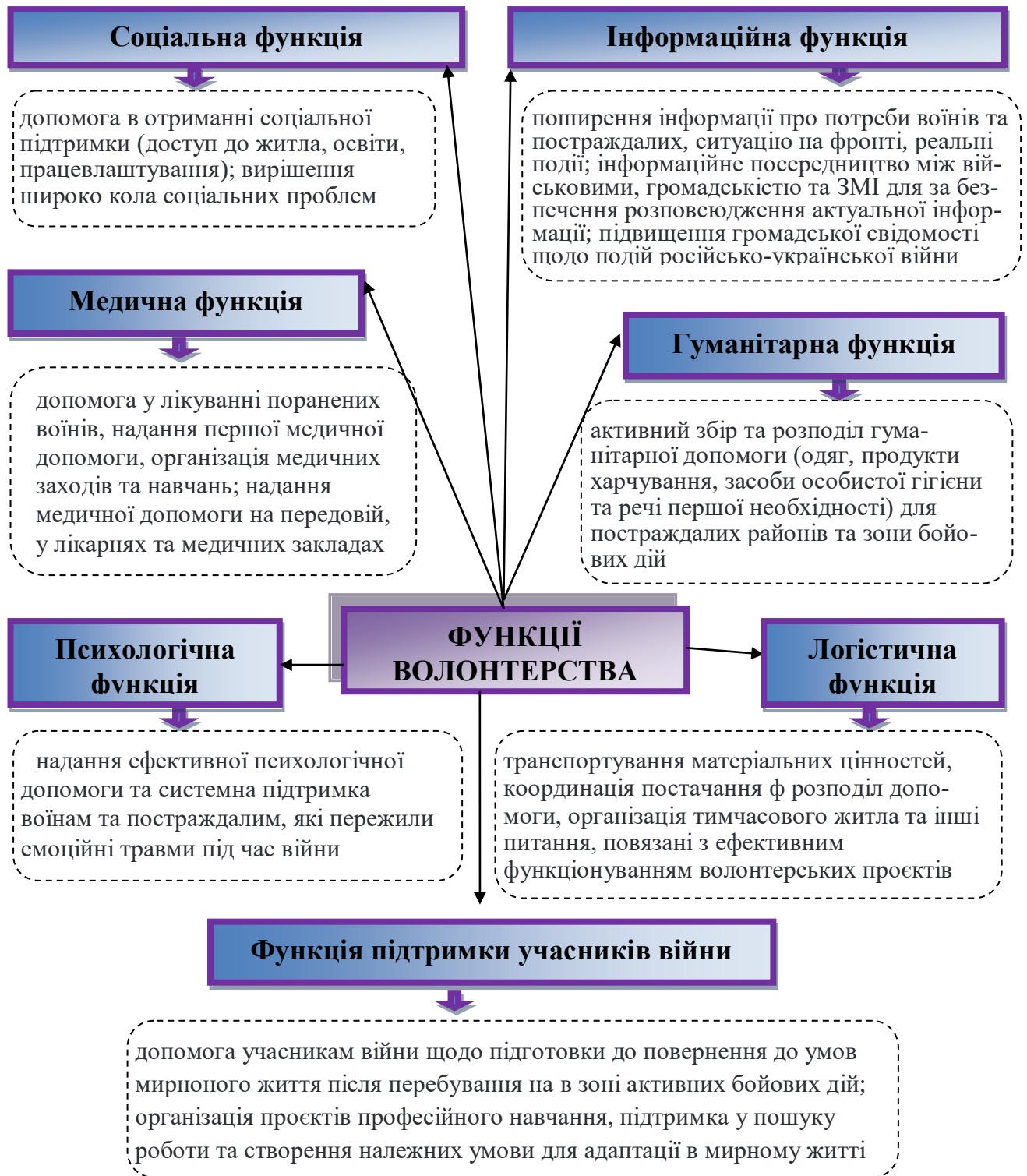

Рис. 1.1. Спектр найбільш вагомих функцій волонтерства відповідно до умов російсько-української війни

Таким чином, підсумовуючи представлену вище інформацію, яка стосується сутності та змістової характеристики наукової дефініції «волонтерство», можемо констатувати, що нині надзвичайно вагомо цілеспрямовано займатися мотивацією до волонтерства в нашій країні. При чому така мотивація має базується на логічному, системному й цілеспрямованому поєднанні альтруїзму та патріотизму. Така мотивація молоді до волонтерства сприятиме особистісного розвитку та максимально задовольнятиме їхні потреби у висловленні громадянської позиції та соціальної активності.

Зупинимось на характеристиці *волонтерського руху* як наукової категорії. На основі узагальнення наукових публікацій (Вайнола&Капська, Комарова, 1999; Безпалько&Заверіко&Зверева&Зімо́вець, 2001; Горєлов&Корнієвський, 2015; Юрченко, 2009) можемо констатувати, що взаємодіючи між собою різні волонтерські організації утворюють *волонтерський рух*, який має всі ознаки соціального руху. Українські соціологи трактують волонтерський рух як сукупність колективних дій, спрямованих на підтримку соціальних змін у суспільстві чи соціальній групі (*Волонтерський рух в Україні*).

На основі вивчення публікації Т. Алексеєнко, А. Данілової, А. Конончук, Т. Куниці було з'ясовано, що стратегічною метою волонтерського руху є об'єднання та мобілізація зусиль волонтерів для організації позитивних соціальних змін в українському суспільстві, а також спільне вирішення соціальних, економічних та культурних проблем, поглиблення демократичних реформ та розвитку України як громадянського суспільства (Алексеєнко& Данілова& Конончук& Куниця, 2015). На основі такого твердження ми можемо віднести волонтерський рух до *соціальних рухів*, які спрямовані на підтримку позитивних соціальних змін у суспільстві.

Аналіз *волонтерського руху* в Україні дозволив виділити найбільш *значущі положення*, що характеризують його соціальну природу та організаційну сутність:

- волонтерський рух може розглядатися тільки в контексті соціального руху, і, як частина загального, він передбачає спільні дії волонтерів, які об'єднуються для прояву власної соціальної активності та соціальної ініціативи, вирішення важливих для суспільства проблем, вдосконалення себе та всього українського суспільства;

- волонтерський рух має різноманітний зміст та форми, а також характеризується добровільною діяльністю волонтерів, що виконується для суспільного блага;

- в основі волонтерського руху лежить соціальна ініціатива людей (волонтерів), їхнє власне прагнення брати активну участь у суспільному житті (*Волонтерська робота*).

Наголосимо, що питання сутності та змістової характеристики волонтерського руху активно вивчали українські науковці. Загальне бачення цих питань ми представили у табл. 1.1

Таблиця 1.1

Основні аспекти дослідження волонтерського руху українськими науковцями

Науковці / публікації / рік	Коротка сутність дослідження
Д. Горелов, О. Корнієвський (Горелов&Корнієвський, 2015)	Вивчався світовий досвід організації волонтерського руху, а також досліджувалися українські громадянські практики щодо волонтерського руху
І. Чистякова (Чистякова, 2013)	Проаналізовано основні питання глобального поширення волонтерських рухів та можливість підвищення управління міжнародними волонтерськими програмами
І. Юрченко (Юрченко, 2009).	Досліджено основні аспекти інституціоналізації волонтерського руху в Україні
О. Безпалько (Безпалько&Заверіко&Зверева&Зімо́вець, 2001)	Розроблено практичний poradnik для організатора волонтерського руху, що містив методичні та практичні рекомендації для фахівців соціальної сфери щодо вдосконалення волонтерського руху
Р. Вайнола (Вайнола&Капська&Комарова, 1999)	Розглянуто основні психологічні та соціально-педагогічні тенденції розвитку волонтерського руху в нашій країні

Отже, у магістерському дослідженні ми будемо розуміти *волонтерський рух* як добровільну форму об'єднання молоді віком від 14 до 35 років для спільного вирішення спільних проблем, що передбачає мобілізацію соціальної ініціативи, досягнення суспільно значущих цілей та сприяє особистісному зростанню його учасників та розвитку соціальної активності молоді. Виходячи з виховних можливостей волонтерського руху та сутності соціальної активності, ми зробили висновок про те, що волонтерський рух має стати вагомим фактором розвитку соціальної активності молоді у тому випадку коли буде здійснюватися цілеспрямоване навчання волонтерів, орієнтоване на їх особистісне зростання та вдосконалення.

Звісно, що *волонтерство* реалізовує *волонтер*. Насамперед з'ясуємо, що саме вкладається у термін «волонтер» у юридичному контексті. Зокрема у Законі України «Про волонтерську діяльність» № 3236-VI, що затверджений 19.04.2011 р. під терміном «*волонтер*» – розглядається «фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги» (Закон України «Про волонтерську діяльність»). У цьому ж законодавчому документі зроблено головний акцент на тому, що «*волонтерська діяльність* – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» (Закон України «Про волонтерську діяльність»).

У словнику для фахівців, які працюють в соціальній сфері (соціальні працівники та соціальні педагоги) наукова дефініція «*волонтер*» (від англ. volunteer – доброволець) служить для позначення людей, які роблять щось за своєю волею, а не з примусу (Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників, 2000). Причому варто акцентувати увагу на тому, що волонтери, зазвичай, можуть діяти або неформально, або формально, але в рамках будь-якої некомерційної організації чи структури. Якщо мова йде про молодь як волонтерів, то варто врахувати той факт, що це ті молоді люди, які систематично здійснюють благодійну діяльність на безоплатній основі на користь благополуччя інших, у тому числі на користь української держави.

Наголосимо на тому, що основні мотиви для вступу до лав волонтерів-добровольців можуть бути різними. До прикладу науковці (Артюшина, 2007; Ворначева&Полубюк, 2015; Зверева&Лактіонова, 2001; Ларіонова&Кратінова, 2011) виокремлюють такий спектр головних *мотивів*, як-от:

- переконання морального і релігійного характеру;
- потреба у спілкуванні з ровесниками та активній суспільно-корисній діяльності;
- реалізації своїх потреб у громадському та державному визнанні;
- бажання придбати нову роботу чи професію;
- задоволення власних інтересів та здібностей;
- можливість проявити свою соціальну активність та висловити власну громадянську позицію.

У підсумку відзначимо, що волонтери «розглядають свою діяльність як інструмент соціального, культурного, економічного та екологічного розвитку» (*Енциклопедія для фахівців соціальної сфери*, 2013, с. 125). Тобто, можемо констатувати, що відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність» № 3236-VI, що прийнятий 19.04.2011 р. а також відповідно до Загальної декларації волонтерів, яка прийнята у 2002 р. на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів (*Загальна декларація волонтерів*, 2002) *доброволець-волонтер свій вільний (особистий) час, а також власні сили, енергію, конкретні знання і досвід без зовнішніх вказівок та примусу добровільно віддає на реалізацію суспільно корисної праці, чи безоплатно виконує конкретну діяльність, чи надає певний спектр послуг тим особам чи громадянам, які цього у даний час потребують.*

Звісно, що у контексті нашого магістерського дослідження ми робили головний акцент на такому мотиві участі волонтера у волонтерському русі як *«можливість проявити свою соціальну активність та висловити власну громадянську позицію».*

1.3. Соціально-методична характеристика волонтерської діяльності як сфери професійної роботи соціального працівника

Виходячи з проведеного психолого-педагогічного аналізу, який представлений у попередньому параграфі нашого магістерського дослідження, ми дійшли висновку, що *волонтерська діяльність* являє собою добровільну групову роботу. Зокрема, у таку групову роботу об'єднані молоді люди, які спільно реалізують конкретну мету та сприяє самореалізації учасників волонтерської діяльності. Світовий досвід (Anheier&Salamon, 2001) свідчить, що волонтерська діяльність за своєю суттю передбачає вільне об'єднання молодих людей, які мають спільні інтереси та реалізують разом певні соціальні програми. Причому доцільно наголосити на тому, що такі програми, як правило, спрямовані на надання соціальної допомоги та реалізації певного спектру соціальних послуг.

Важливою *особливістю волонтерської діяльності* є її некомерційний та добровільний характер, оскільки вона реалізовується на основі спільності інтересів волонтерів, та передбачає максимальне задоволення духовних та інші нематеріальних потреб. Іншими словами волонтерська діяльність не передбачає отримання прибутку.

У ході дослідження напрацювань українських науковців (Безпалько&Заверіко&Зверева&Зімовець, 2001; Голованова&Гапон, 1996) було з'ясовано, що волонтерська діяльність базується на трьох *основних засадах*:

- можливість цілеспрямовано проявляти соціальну активність через волонтерську діяльність;
- захист спільних інтересів усіх волонтерів, які роблять спільну волонтерську справу;
- добровільне та особисте бажанням кожного волонтера здійснювати волонтерську діяльність.

Представлена характеристика особливостей та основних засад волонтерської діяльності дозволяє розглядати її через реальну можливість

надання соціальної підтримки, захисту, допомоги. Саме з огляду на дану характеристику науковці Р. Вайнола (Вайнола&Капська&Комарова, 1999), В. Голуб (Голуб, 2014) та В. Кратінова (Кратінова&Ларіонова&Песоцька, 2006) дійшли до розуміння того факту, що волонтерська діяльність ґрунтується на конкретних *методологічних принципах*. Тобто, соціальний працівник, який виступає у ролі волонтера має дотримуватися конкретного спектру принципів. До найбільш актуальних належать принципи альтруїзму, безкорисливості, шляхетності, гуманізму, добровільності, законності, милосердя, чуйності, самовідданості, співчуття, людяності (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Основні методологічні принципи волонтерської діяльності.

Розглянемо дещо більш ґрунтовніше конкретизацію сутності означених методологічних принципів:

– *принцип альтруїзму* передбачає, що соціальний працівник як волонтер, проводячи волонтерську діяльність, має бути готовий до її провадження зважаючи на те, що інтереси клієнтів, яким він допомагає мають виходять на перший план;

– *принцип безкорисливості* є необхідним принципом етики соціальної роботи, коли відносини між волонтером та клієнтом ґрунтуються на відсутності матеріальної зацікавленості один в одному;

– *принцип шляхетності* дозволяє вибудовувати відносини між соціальним працівником-волонтером та клієнтом на основах чесності, відкритості та моральності, оскільки волонтер не має права приховувати від клієнта інформацію, ставлення до нього має бути делікатним, тактовним, поважним та має базуватися на емпатії;

– *принцип гласності* полягає в доступності волонтерської діяльності для громадського ознайомлення та обговорення, оскільки максимально повне забезпечення повноти інформації про зреалізовану волонтерську діяльність сприятиме активній популяризації даного виду діяльності в українську суспільстві та дозволить перетворити клієнта з об'єкта на активного суб'єкта соціальної роботи;

– *принцип гуманізму* виявляється у дотриманні прав людини, прояві доброзичливості, толерантного ставлення соціального працівника-волонтера до клієнта;

– *принцип добровільності* полягає у включеності до волонтерської діяльності за бажанням, не з примусу, коли клієнт має право відмовитися від соціальних послуг, якщо вони не відповідають його основним запитам, переконанням чи потребам;

– *принцип законності* вимагає відповідності волонтерської діяльності прийнятому законодавству (Закон України «Про волонтерську діяльність» від

19.04.2011 № 3236-VI; Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» № 2998-12 від 05.02.1993).

– *принцип милосердя* пронизує весь зміст волонтерської діяльності, яку організовую соціальний працівник, адже він ґрунтується на готовності волонтера допомогти людям зі співчуття, людинолюбства;

– *принцип чуйності* передбачає готовність волонтера своєчасно надати волонтерську допомогу нужденним;

– *принцип самовідданості* висуває пріоритетність інтересів клієнта у волонтерській діяльності та наявність у соціального працівника/фахівця з соціальної роботи як волонтера оптимізму при вирішенні важкої життєвої ситуації клієнта на основі реалізації волонтерських акцій чи дій, які відповідають запитам;

– *принцип співчуття* передбачає відображенням гуманного ставлення до клієнтів.

Таким чином вважаємо, що дотримання означеного спектру методологічних принципів допоможе соціальним працівникам якісно налагодити волонтерську діяльність.

Коротко зупинимось на висвітленні *історичного досвіду організації волонтерської діяльності в світі*. Так, 1859 р. – це рік, коли розпочалася волонтерська діяльність, а найпершою такою організацією, яка її реалізувала була організація Червоного Хреста. Ця структура безпосередньо діє на принципах волонтерства та займається безкорисним надаванням медичної допомоги в переважній більшості таким категоріям населення як поранені та полоненні. Проведений аналіз зарубіжного досвіду (Hernández-de Hahn, 2000; Smith, 1999; *The World Programme of Action for Youth*, 2010) соціальної роботи (Велика Британія, США, Японія, Австралія, Італія, Норвегія) свідчить про зростання волонтерської діяльності, що має свої особливості, а саме:

1. Наявність традицій відкриття центрів волонтерів (1910 р. було створено систему благодійної допомоги у Японії; 1973 р. створено центр волонтерів у Великій Британії).

2. Організації соціальних працівників-волонтерів численні за своєю представленістю у суспільстві та за складом волонтерів (в Австралії існує понад тридцять місцевих волонтерських агентств; у Великій Британії працювало понад п'ятсот волонтерських центрів; понад десять мільйонів японців у тій чи іншій формі беруть участь у русі волонтерів; у США – понад сто мільйонів осіб).

3. Організації волонтерів активно співпрацюють із соціальними інститутами суспільства (Комітет голів волонтерських організацій та фондів Італії представляє інтереси двох мільйонів волонтерів перед урядом, парламентом, церквою).

4. Волонтерів залучають до проведення великомасштабних заходів (в Олімпійських іграх, змаганнях світового рівня), що свідчить про довіру до волонтерів з боку уряду країн та пошану даного виду діяльності серед населення.

5. Волонтери надають консультаційні, освітні послуги, підтримують нові організації волонтерів та ін.

Разом з тим Міжнародні волонтерські об'єднання відрізняються різноманітними напрямками своєї діяльності, як-от:

- Альянс європейських волонтерських організацій (Alliance (Alliance of European Voluntary Service)), Асоціація волонтерських організацій (AVSO (Association of Voluntary Service)), Координаційний комітет міжнародних волонтерських організацій (CCIVS (Coordinating Committee for International Voluntary Service)) координують діяльність європейських національних волонтерів на рівні керівництва держави та соціальних інститутів;

- Федерація ICYE (ICYE (Internaitional Christian Youth Exchange)) реалізує ідеї глобальної освіти та інтеркультурного виховання дітей, людей похилого віку та людей з інвалідністю, організує дитячі центри та реалізує екологічні проєкти;

- Міжнародна волонтерська організація SCI (Service Civil International) у формі волонтерських антивоєнних проєктів, пацифістських семінарів та

тренінгів активно просуває та пропагує ідеї миру, міжнародного взаєморозуміння та солідарності, соціальної справедливості та захисту навколишнього середовища.

Окремо зупинимось на короткій характеристиці волонтерської діяльності у Норвегії. Зокрема, як свідчить наш власний досвід роботи у *Норвегії* волонтерська діяльність у цій країні є дуже популярною та високо оцінюється. Відзначимо, що велика кількість молодих людей є активними волонтерами та системно здійснюють волонтерську діяльність у таких сферах, як-от: культурна, соціальна, екологічна, спортивна, підтримка осіб із особливими потребами. Волонтерська діяльність виступає ключовою ланкою, яка засвідчує демократичний устрій даної країни та доводить прихильність до нашої країни у час російсько-української війни.

З метою підвищення ефективності волонтерської діяльності у Норвегії активно функціонують спеціалізовані волонтерські центри (добровольчі центри). Їхнє головне призначення полягає в тому, щоб допомогти молодим людям, які хочуть у них працювати у якості волонтерів-добровольців, знайти один одного. Відзначимо, що такі волонтерські центри, будучи некомерційними організаціями, виконують такі функції:

- збирають інформацію та виявляють потребу різних організацій у волонтерах, які мають певні теоретичні знання та володіють практичними вміннями;

- складають бази даних, щоб для будь-якої організації або конкретного волонтера можна було легко підібрати потрібну інформацію;

- випускають різні довідники та покажчики, за якими можна легко знайти потрібного волонтера;

- пропонують людині, яка хоче бути волонтером спектр практичної реалізації здібностей а також проводять первинну співбесіду з майбутнім волонтером;

- виступають у ролі спонсорів під час проведення різноманітних заходів для некомерційних організацій у сфері розвитку волонтерської діяльності;

– надають посередницькі послуги та активно рекламуючи волонтерську діяльність з метою залучення нових молодих людей до лав волонтерів;

– виступають у якості координаторів різних заходів, метою яких є вираження вдячності волонтерам;

– проводять навчання та консультування керівників волонтерських організацій щодо ефективної роботи з волонтерами, організують та проводять круглі столи та практикуми.

На основі аналізу літератури було виявлено основні *форми волонтерської діяльності за кордоном* (Trumbauer Jean Morris, 1995):

1. Обслуговування – традиційна форма допомоги однієї людини іншій, що передбачає особисту підтримку (допомога при покупках, дружні відвідування, обмін досвідом тощо);

2. Боротьба за зміни та захист цивільних прав – спрямовані на зміну функціонування установ, захист, розширення прав громадян;

3. Громадянська діяльність – робота волонтерів, пов'язана з функціонуванням державних установ (поширення інформації, оцінка державних програм та їх виконання);

4. Самодопомога (участь у групах самодопомоги);

5. Збір фінансових коштів та пожертвувань.

Таким чином, *волонтерська діяльність за кордоном є громадським рухом, спрямованим на підвищення добробуту суспільства*. Насамперед відзначимо, що незважаючи на популярність та масштабність розвитку й поширення *волонтерської діяльності* у розвинених європейських країнах ще й нині часто спостерігається навіть певний дефіцит волонтерів, які готові здійснювати безкоштовну волонтерську гуманітарну допомогу.

Наголосимо, що як доводять науковці в нашій державі першою волонтерською організацією, яка системно здійснювала волонтерську діяльність прийнято вважати Всеукраїнський громадський центр «Волонтер», у якому волонтери розпочали свою волонтерську діяльність ще на початку 90-х років ХХ ст. ця волонтерська структура надавала такий спектр

волонтерських послуг, як-от: рекламно-пропагандистська діяльність, взаємодопомога та самодопомога.

Таким чином наголосимо на тому, що *волонтерська діяльність посідає вагому роль у професійній діяльності соціального працівника*. У цьому контексті ми повністю поділяємо наукову позицію О. Сороки у тому, що «соціальний працівник є однією з найважчих професій типу «людина-людина», оскільки специфіка його професійної діяльності вимагає високого рівня стресостійкості при розв’язанні проблем різних незахищених верств населення та «проблемних» клієнтів» (Сорока, 2018, с. 67).

Таким чином, нині, у зв’язку із російсько-українською війною, спостерігається суттєве підсилення ролі волонтерської діяльності у розв’язанні соціальних проблем а також потреба у тих соціальних працівниках, які можуть мотивувати молодь до волонтерства. У цьому контексті *волонтерську діяльність розуміємо як форму соціальної активності молоді; волонтерська діяльність буде вагомим фактором розвитку соціальної активності молоді, якщо буде здійснюватися системне та цілеспрямоване навчання волонтерів, яке буде орієнтоване на їх особистісне зростання*.

Висновки до першого розділу

1. Соціальну активність ми розумітимемо як наукову дефініцію, що визначає її готовність та здатність до суспільної ініціативи, соціальної творчості, відповідальності за свої дії перед суспільством та базується на потребах та інтересах індивіда щодо висловлювання своєї громадянської позиції. Соціальна активність спонукає особистість до пізнання та соціально продуктивної діяльності на основі активізації міжособистісного спілкування, а основним результатом соціальної активності виступає внутрішній розвиток та самовдосконалення особистості. У змістовому контексті соціальна активність проявляється у формі актуалізованого практичного вміння особистості

спілкуватися та цілеспрямовано діяти, висувати та вирішувати соціальні завдання, аналізувати хід та результат їх вирішення, постійно вносити доцільні зміни та корективи з урахуванням розвитку суспільства та приймати на себе відповідальність за власні дії. Метою соціальної активності молоді є участь у різних сферах соціально корисної діяльності серед яких провідне місце посідає волонтерство. Соціальна активність особистості базується на ідеях гуманних відносин та соціальної творчості.

2. Волонтерство є найбільш яскравою формою благодійництва. До переліку нормативних документів, які регламентують волонтерство належать Конституція України та Закони України: «Про соціальні послуги»; «Про волонтерську діяльність»; «Про благодійництво та благодійні організації». Встановлено, що волонтерство в нашій країні виконує доволі значний спектр функцій, а саме: соціальну, інформаційну, медичну, гуманітарну, психологічну, логістичну, функцію підтримки учасників війни.

Волонтерський рух розуміємо як добровільну форму об'єднання молоді віком від 14 до 35 років для спільного вирішення спільних проблем, що передбачає мобілізацію соціальної ініціативи, досягнення суспільно значущих цілей та сприяє особистісному зростанню його учасників та розвитку соціальної активності молоді. Термін «волонтер» використовують для позначення людей, які роблять щось за своєю волею, а не з примусу, можуть діяти як неформально так і формально в рамках некомерційної організації чи структури. До основних мотивів вступу до лав волонтерів відносимо: переконання морального і релігійного характеру; потребу у спілкуванні з ровесниками та активній суспільно-корисній діяльності; реалізацію своїх потреб у громадському та державному визнанні; бажання отримати нову роботу чи професію; задоволення власних інтересів та здібностей; можливість проявити соціальну активність та висловити власну громадянську позицію.

3. Волонтерська діяльність являє собою добровільну групову роботу та передбачає вільне об'єднання молодих людей, які мають спільні інтереси та реалізують разом певні соціальні програми. Волонтерська діяльність

ґрунтується на конкретних методологічних принципах: альтруїзму, безкорисливості, шляхетності, гуманізму, добровільності, законності, милосердя, чуйності, самовідданості, співчуття, людяності. Проаналізовано зарубіжний досвід організації волонтерської діяльності та з'ясовано *що вона є громадським рухом, спрямованим на підвищення добробуту суспільства*. Встановлено, що волонтерська діяльність у Норвегії виступає ключовою ланкою, яка засвідчує демократичний устрій даної країни та доводить прихильність до України у час російсько-української війни. *Волонтерська діяльність посідає вагомий роль у професійній діяльності соціального працівника та передбачає такі напрямки, як-от: шефство над людьми з інвалідністю; допомога сиротам та дітям позбавленим батьківського піклування; здійснення благоустрою міст, селищ, окремого двору; охорона природи та пам'яток культури; організація творчих занять з дітьми, допомога у розвитку їхнього дозвілля та відпочинку; волонтерську допомогу військовослужбовцям; сприяння соціалізації та надання матеріальної допомоги вимушено переселеним особам; збір та доставка гуманітарної допомоги для України з інших країн.*

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ НА ОСНОВІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Особливості розвитку соціальної активності молоді у волонтерському русі

Насамперед відзначимо, що у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка під час навчання здобувачів освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота (перший бакалаврський рівень) студенти мають змогу вивчати залікову навчальну дисципліну «Благодійність і волонтерство в соціальній роботі» (перший семестр; 4 кредити), а також пройти доволі ґрунтовну практичну підготовку під час волонтерської практики (другий семестр; 4 кредити).

Таким чином, можемо констатувати, що майбутні соціальні працівники, які перший (бакалаврський) рівень вищої освіти мають змогу набути професіоналізму для організації волонтерської роботи та навчитися розвивати соціальну активність у молоді через волонтерський рух. Відзначимо, що у першому семестрі вивчається теоретична інформація, а у другому семестрі майбутні соціальні працівники мають змогу на практиці ознайомитися із волонтерською діяльністю (*Методичні рекомендації до наскрізної програми практики для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 231 «Соціальна робота», 2023*). (У додатку А ми представили характеристику волонтерської практики, яку проходять студенти спеціальності 231 Соціальна робота на базі ТНПУ).

Зокрема, отримані теоретичні знання та практичні уміння і навички щодо організації волонтерської діяльності та стимулювання через волонтерство соціальної активності відповідає конкретним загальним компетентностям, фаховим компетентностям а також програмним результатам навчання. У табл. 2.1 ми їх представили у загальному вигляді.

Таблиця 2.1

Перелік загальних і фахових компетентностей та програмних результатів навчання, які формуються у майбутніх соціальних працівників

«Благодійність і волонтерство в соціальній роботі»		
загальні компетентності	фахові компетентності	програмні результати навчання
ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК 6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК 15. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо	ФК 4. Здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади.	ПРН 18. Налагоджувати співпрацю з представникам різних професійних груп та громад; використовувати стратегії індивідуального та колективного представництва інтересів клієнтів
	ФК 12. Здатність ініціювати соціальні зміни, спрямовані на покращення соціального добробуту.	ПРН 22. Демонструвати уміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей
	ФК 15. Здатність здійснювати цілеспрямований свідомий вплив на поведінку людей і соціальних груп з метою організації та координації їх діяльності в процесі досягнення цілей.	
	ФК 20. Здатність аналізувати процеси та явища у сфері професійної діяльності, розуміти їх вплив на розвиток професії, визначати перспективні ідеї зарубіжного досвіду соціальної роботи та можливість їх використання в Україні.	

Волонтерська практика		
загальні компетентності	фахові компетентності	програмні результати навчання
ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ФК 8. Здатність застосовувати сучасні експериментальні методи роботи з соціальними об'єктами в польових і лабораторних умовах.	ПРН 6. Розробляти перспективні та поточні плани, програми проведення заходів, оперативно приймати ефективні рішення у складних ситуаціях
ЗК 9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.	ФК 10. Здатність розробляти шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення.	ПРН 19. Виявляти сильні сторони та залучати особистісні ресурси клієнтів, ресурси соціальної групи і громади для розв'язання їх проблем, виходу із складних життєвих обставин
ЗК 12. Здатність приймати обґрунтовані рішення.	ФК 13. Здатність до розробки та реалізації соціальних проєктів і програм.	ПРН 22. Вміння імплементувати в сучасних умовах зарубіжний та вітчизняний досвід благодійної та волонтерської діяльності відповідно до потреб соціальної роботи та запитів суспільства.
ЗК 13. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети	ФК 17. Здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері.	
	ФК 21. Здатність імплементувати в сучасних умовах зарубіжний та вітчизняний досвід благодійної та волонтерської діяльності відповідно до потреб соціальної роботи та запитів суспільства	

Отже, як бачимо, майбутній соціальний працівник має мати теоретичні знання та володіти практичними вміннями у сфері організації волонтерської діяльності та уміти імплементувати в сучасних умовах зарубіжний та вітчизняний досвід благодійної та волонтерської діяльності відповідно до

потреб й запитів сучасного українського суспільства. Відзначимо і той факт, що фахівець, який працюватиме у соціальній сфері має уміти ефективно і цілеспрямовано виявляти сильні сторони та залучати особистісні ресурси клієнтів, ресурси соціальної групи і громади для розв'язання їх проблем, виходу із складних життєвих обставин, а також уміти ініціювати соціальні зміни, спрямовані на покращення соціального добробуту. Відзначимо, що таку діяльність доцільно здійснювати соціальному працівнику / фахівцю з соціальної роботи через системну організацію волонтерської діяльності.

Відзначимо, що нині професійна підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи у ЗВО будується, виходячи з оптимальних умов для розвитку та формування особистості здобувачів освіти (Калаур, 2016; Капська, 2001; Міщик, 1997; Поліщук, 2006; Тюптя&Іванова, 2008). Саме тому сьогодні суттєво актуалізується проблема визначення змісту освітніх програм фахівців спеціальності 231 Соціальна робота, що реалізується на основі формування ґрунтовної теоретико-методичної та практичної підготовки й розвитку, а також і вдосконалення практичних умінь і навичок у площині активізації волонтерської діяльності української молоді. Вважаємо, що така професійна компетентність є надзвичайно ваговою та позитивно впливає на професіоналізм соціального працівника/фахівця з соціальної роботи. Зупинимось на цих питаннях більш ґрунтовніше.

Так, насамперед варто акцентувати увагу на тому, що упродовж 30 останніх років українськими науковцями захищено ряд наукових досліджень (докторських та кандидатських), які безпосередньо стосуються висвітлення теоретичних, методичних та практичних аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до волонтерської діяльності. Їх основні напрацювання ми представили у схематичному вигляді та хронологічному порядку табл. 2.2.

Таблиця 2.2.

Напрацювання українських науковців у площині підготовки майбутніх фахівців до організації волонтерської діяльності

Науковці / публікації / рік/ вид	Коротка сутність дослідження
З. Бондаренко (Бондаренко, 2008) <i>дисертаційне дослідження</i>	Досліджено методичні та практичні аспекти організації волонтерської діяльності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки у закладах вищої освіти
А. Капська (Капська&Карпенко &Комарова, 2005) <i>навчально-методичний посібник</i>	Вивчалися практичні аспекти професійної підготовки волонтерів з числа фахівців з соціальної роботи до якісної реалізації волонтерської діяльності
Р. Козубовський (Козубовський, 2014) <i>дисертаційне дослідження</i>	Проаналізовано найбільш перспективні методи професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики девіантної поведінки учнів на основі використання волонтерської діяльності
Т. Лях (Лях, 2009b) <i>дисертаційне дослідження</i>	Простежено механізми налагодження якісної та ефективної соціально-педагогічної діяльності в студентських волонтерських групах під час навчання
І. Зверева, Г. Лактіонова (Підготовка волонтерів та їх роль у реалізації соціальних проектів, 2001) <i>навчально-методичний посібник</i>	Висвітлено найбільш перспективні форми та методи організації професійної підготовки волонтерів та проаналізовано їхню потенційна роль під час здійснення якісної проектної діяльності
А. Капська (Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах, 2001) <i>навчально-методичний посібник</i>	Представлено ґрунтовний аналіз найбільш перспективних технологій, форм та методів, які може ефективно використовувати волонтер для підвищення якості своєї волонтерської діяльності
Т. Ткачук (Ткачук, 2013). <i>дисертаційне дослідження</i>	Проведено аналіз потенціалу волонтерської діяльності під час виховання гуманістичних цінностей у здобувачів освіти, які навчаються в педагогічних коледжах
К. Червоненко (Червоненко, 2019) <i>дисертаційне дослідження</i>	Вивчено механізми готовності до волонтерської діяльності у майбутніх соціальних працівників

Вивчення досвіду організації волонтерської діяльності студентів спеціальності соціальна робота на базі кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки у Тернопільському національному педагогічному університеті свідчить про те, що коло теоретичних та практичних інтересів, що об'єднують студентську молодь, є доволі різноманітним. Нас, більшою мірою, цікавила волонтерська діяльність соціального спрямування, яка безпосередньо допомагає ефективно підвищити соціальну активність української молоді. До прикладу волонтерство соціального спрямування передбачає такі *напрямки*, як-от:

- шефство над людьми з інвалідністю;
- допомога сиротам та дітям позбавленим батьківського піклування;
- здійснення благоустрою міст, селищ, окремого двору;
- охорона природи та пам'яток культури;
- організація творчих занять з дітьми, допомога у розвитку їхнього дозвілля та відпочинку.

До переліку вище перерахованих напрямків, починаючи з початку повномасштабного військового втручання росії на територію нашої країни додатково відносимо ще й такі, як-от:

- волонтерську допомогу військовослужбовцям;
- сприяння соціалізації та надання матеріальної допомоги вимушено переселеним особам;
- організацію та доставку гуманітарної допомоги для України з інших країн.

У результаті теоретичного аналізу напрацювань З. Бондаренко (Бондаренко&Журавель&Лях, 2012) та О. Гордієнко (Гордієнко, 2004) та узагальнення емпіричного матеріалу (*Волонтери: онлайн посібник*, 2016), отриманого в ході дослідження, ми дійшли до доцільності виокремлення системи практично зорієнтованих принципів побудови практичної діяльності соціального працівника щодо розвитку соціальної активності на основі волонтерської діяльності. Так, до провідних принципів відносимо такий

спектр, як-от: науковості, відкритості, співпраці, технологічності, цілісності, динамічності, добровільності (рис. 2.1).

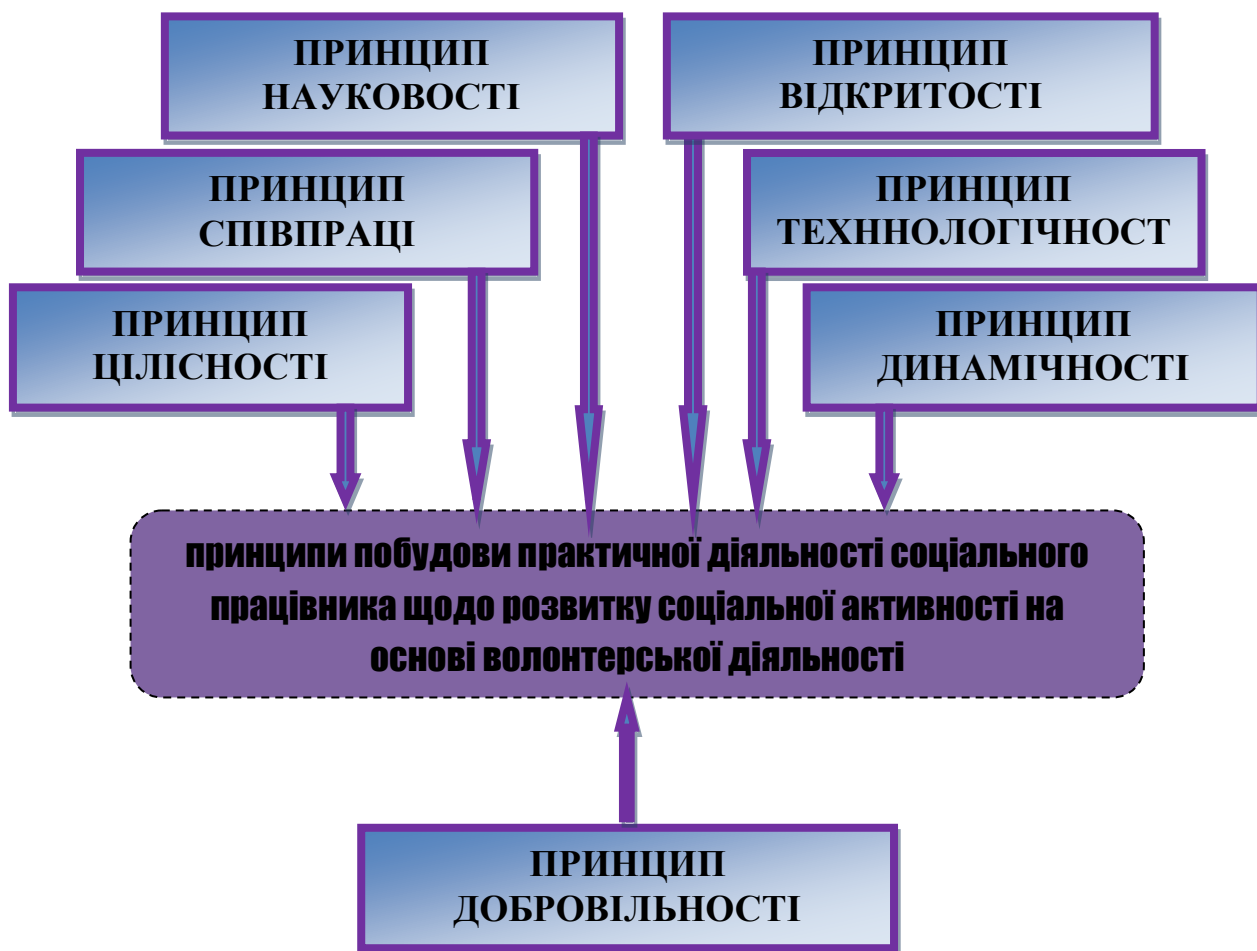

Рис. 2.1 Основні практично-зорієнтовані принципи побудови практичної діяльності соціального працівника щодо розвитку соціальної активності на основі волонтерської діяльності

Коротко охарактеризуємо кожен із цих принципів.

Принцип науковості: у процесі професійної діяльності соціального працівника з волонтерами мають використовуватися сучасні наукові досягнення у галузі соціальної педагогіки, психології та соціальної роботи. Застаріла інформація може не тільки негативно вплинути на якість усієї діяльності, збільшити тимчасові, інтелектуальні, емоційні, матеріально-фінансові витрати, а й призвести до негативних наслідків у процесі розвитку соціальної активності.

Принцип добровільності: діяльність соціального працівника у площині становлення волонтерів у рамках волонтерського руху базується на врахуванні їхнього добровільного рішення та врахування бажання через волонтерську діяльність зреалізувати особистісне зростання, виходячи зі своїх потреб та інтересів. Члени волонтерського руху на основі впливу соціального працівника мають змогу самостійно визначити спектр найбільш оптимальних форм та методів організації волонтерської діяльності.

Принцип технологічності: процес підготовки та самої організації волонтерської діяльності повинен являти собою систему послідовних та взаємопов'язаних практичних дій, що забезпечують молоді підвищення соціальної активності та позитивні зміни у їхній громадянській активності у порівнянні з вихідним станом. При цьому соціальний працівник має враховувати той факт, що порушення послідовності практичних дій може призвести до непередбачуваних результатів. Реалізація цього принципу базується на цілеспрямованому забезпеченні інтенсивності подачі теоретичного матеріалу, забезпеченні активної позиції та високий ступінь самостійності, налагодження постійного зворотнього зв'язку та алгоритмізацію конкретних дій.

Принцип цілісності: внутрішнє єдність практичної діяльності соціального працівника щодо розвитку соціальної активності на основі волонтерської діяльності має досягатися внаслідок активної взаємодії. Інтегративною ознакою у цій площині виступає гармонізація практичних дій. Відповідно до цього принципу конструюється єдиний зміст підготовки соціальним працівником волонтерів, що відображає закономірну, об'єктивну єдність стратегічної, тактичної та оперативної мети.

Принцип відкритості: практична діяльність соціального працівника має базуватися на сформованій у нього здатності до розвитку та взаємодії із зовнішнім середовищем, можливістю до розширення практичної діяльності з розвитку соціальної активності на основі волонтерської діяльності залежно від їх особистих потреб волонтерів. Здатність до розвитку та розширення

забезпечується гнучкою структурою організації практичних дій. Оскільки становлення волонтерів перебуває під впливом величезної кількості факторів, то, як і в будь-якій відкритій системі, у ній можливі процеси оновлення, варіативної реорганізації.

Принцип динамічності: варто враховувати, що розвиток соціальної активності на основі волонтерської діяльності здійснювалося у час російсько-української війни та закордоном у Нідерландах. На основі цих фактів необхідно враховувати що волонтери проходять зміни власних якісних станів – рівнів своєї соціальної активності. Перехід із рівня на рівень відбувається на основі одночасного вдосконалення соціальної активності, при цьому кожен попередній рівень є передумовою наступного.

Принцип співробітництва: процес становлення та розвитку соціальної активності волонтерів має представляти спільну практичну діяльність усіх учасників волонтерського руху, що характеризується суб'єкт-суб'єктними відносинами, налагодженням неконфліктного та діалогічного спілкування, що безпосередньо спрямоване на активний та спільний пошук конструктивного вирішення завдань волонтерської діяльності через особистісне зростання її учасників та цілісний розвиток усього волонтерського колективу.

На основі запропонованої системи практично-зорієнтованих принципів побудови практичної діяльності соціального працівника щодо розвитку у волонтерів соціальної активності на основі волонтерської діяльності (рис. 2.1), а також провідних положень сучасної концепції особистісно-орієнтованого виховання ми розробили *практичні шляхи розвитку соціальної активності молоді у волонтерському русі, особливостями якого є:*

- спрямованість процесу становлення волонтерів на їхнє цілеспрямоване особистісне зростання;
- забезпечення процесу інтеграції змісту, форм та методів волонтерської діяльності;
- включення різноманітних стимулів під час волонтерської діяльності;

- створення найбільш ефективних умов для виникнення та прояву особистісної ініціативи, громадської позиції та активності волонтерів в організації колективної творчої діяльності;
- врахування суб'єктивного досвіду кожного волонтера;
- забезпечення об'єктивного контролю над розвитком соціальної активності особистості.

У ході вивчення навчально-методичної літератури (Букач&Клименюк &Горлачук, 2015; Гайдай, 2023; Дейчаківський, 1995; Козубовський, 2012) було з'ясовано, що практична робота соціального працівника щодо розвитку у волонтерів соціальної активності на основі активізації волонтерської діяльності має базуватися на конкретному спектрі *функцій*. До таких практико-зорієнтованих функцій відносимо такі, як-от: *аксіологічна, адаптуюча, функція передачі культурної спадщини, компенсаторна, креативна, регулятивна*.

До прикладу, *аксіологічна* функція полягає у формуванні у волонтерів системи духовно-моральних цінностей, які визначають гуманістичну спрямованість особистості. В основі цієї функції лежить формування соціальним працівником у волонтера такого ставлення до людини як найвищої цінності, визнання права на свободу, щастя, розвиток.

З'ясовано, що *адаптуюча* функція забезпечує активне включення молоді до волонтерської діяльності за рахунок встановлення довірливих відносин з усіма членами цього руху, максимальне та ефективне оволодіння найбільш оптимальними способами міжособистісного та неконфліктного спілкування, активної та систематичної участі у всіх волонтерських заходах.

У нашому розумінні *функція передачі культурної спадщини* передбачає, що зміст практичної діяльності волонтерів має будуватися на основі врахування усіх аспектів загальнолюдської культури та вона має бути спрямованою на формування базової культури особистості, що включає знання, вміння та навички, досвід творчої діяльності.

На наш погляд, *компенсаторна* функція забезпечує створення у процесі спільної волонтерської діяльності належних соціально-ціннісних умов, які максимально повно впливають на процес саморегуляції особистості волонтера, а також базуються на максимальному використанні його власного суб'єктного досвіду щодо волонтерства та благодійної діяльності.

Натомість *креативна* функція, головним чином, передбачає таку побудову процесу практичної діяльності волонтерів на основі творчого підходу. Дана функція опирається на той факт, що лише у тому випадку, коли особистість пізнає, творчо перетворює, розвиває та вдосконалює себе, вона може створювати цікавий та креативний і творчий продукт, що має вагому цінність для інших.

У той час як *регулятивна* функція забезпечує реалізацію волонтерами практичної діяльності на всіх рівнях особистісного зростання. Її максимальна реалізація дозволяє цілеспрямовано вносити необхідні корективи у процес розвитку соціальної активності молоді, визначає практичну поведінку волонтерів у процесі їхньої діяльності та спілкування.

Отже, у підсумку можемо констатувати, що практична робота соціального працівника щодо розвитку соціальної активності молоді на основі волонтерської діяльності має базуватися на практично-зорієнтованих принципах, враховувати особливості практичних шляхів розвитку соціальної активності юнаків та дівчат та безпосередньо базуватися на дотриманню конкретних функцій.

2.2. Характеристика соціально-педагогічних етапів розвитку соціальної активності молоді у волонтерському русі

На основі вивчення публікацій українських науковців І. Крулько (Крулько, 2020) та Л. Романкової (Романкова, 2015), було встановлено потребу у виокремленні конкретних етапів практичної діяльності соціального

працівника щодо розвитку соціальної активності молоді у волонтерському русі. Так, з практичної точки зору виокремлюємо *п'ять* взаємозалежних *етапів особистісного зростання волонтера*. Причому на основі вивчення фундаментальних підручників із соціальної роботи (*Соціологічна енциклопедія*, 2008; *Соціальна робота: технологічний аспект*, 2004; Тюття, 2004; Червоненко, 2016) доцільно наголосити на тому, що кожен етап спрямований на реалізацію конкретної програми, яка мала свої завдання, зміст та технології. Цілісність практичної діяльності забезпечена єдністю структурних (мета, зміст, принципи, технології) та функціональних (аксіологічний, адаптуючий, передачі культурної спадщини, компенсаторний, креативний, регулятивний) складників.

При виокремленні етапів особистісного зростання волонтерів ми спиралися на ідею О. Безпалько про розвиток соціальної активності особистості у волонтерському русі об'єднанні (Безпалько, 2012). Як показали її наукові дослідження особистісно-розвиваючу функцію виконує провідна діяльність, яка детермінує характер основних соціально-моральних та професійно значущих новоутворень особистості. Зміна та перебудова діяльності викликає зміни у структурі особистості, складі та змісті ціннісних орієнтацій. Вважаємо правомірною думку О. Безпалько про те, що у молодих людей може психологічно домінувати одна з трьох діяльностей: спілкування, пізнання та майбутня трудова діяльність. Оскільки молода людина вже досягла певного рівня розвитку психіки та її особистість вже на належному рівні стабілізувалася, для її становлення особливе значення має визначальна діяльність, яка обумовлює її внутрішню позицію, особливості її цінностей та ціннісних орієнтацій. Так виділяємо *п'ять* етапів:

I етап – вибору та самопізнання;

II етап – самовдосконалення;

III етап – самовизначення;

IV етап – самореалізації;

V етап – творчого зростання.

Причому кожен етап спрямований на реалізацію конкретної програми, яка має свою мету, зміст, технології та забезпечує певний рівень готовності до волонтерської діяльності та через неї здійснюється розвиток соціальної активності. Дано характеристику кожного з етапів.

Перший етап – *вибору та самопізнання* – спрямований на навчання молодих людей, які хочуть бути волонтерами. Цей етап характеризується вирішенням протиріччя між новим соціальним статусом волонтера та наявними установками. Даний етап пов'язаний із перебудовою їх суб'єктної позиції для участі у волонтерському русі. Слід зазначити, що визначальним видом діяльності цьому етапі є активна комунікативна діяльність. Через спілкування відбувається обмін інформацією, вироблення групових цінностей, розвиток знань із самопізнання, знайомство із традиціями та звичаями волонтерського руху. Зміст даного етапу представлений у табл. 2.3

Таблиця 2.3

Зміст та структура першого етап – вибору та самопізнання

Складник	Зміст
Мета	Формування мотиваційно-ціннісного ставлення до волонтерської діяльності, позитивні настанови на участь у ній
Завдання	- формування інтересу до волонтерського руху; - розвиток у молоді широких інтересів, відкритості до міжособистісного спілкування; - формування позитивних установок на активну участь у волонтерській діяльності
Зміст	- поглиблення загальних знань про соціальну активність; - знання про діяльність, традиції та звичаї, можливості волонтерського руху; - поглиблення комунікативних знань та вмінь; - вдосконалення знань та вмінь самоаналізу себе.
Технології	- тренінги самопізнання та спілкування; - ігрове навчання; - методи стимулювання та мотивації діяльності; - колективні творчі справи; - соціально-психологічний тренінг
Очікуваний результат	Позитивне ставлення до волонтерської діяльності, наявність бажання участі у ній, усвідомлення необхідності самовдосконалення, задоволеність спілкуванням та спільною діяльністю

Слід зазначити, що перший етап має емоційне забарвлення, оскільки домінуючим мотивом поведінки та діяльності є прагнення успіху у спілкуванні. Оскільки на даному етапі відбувається усвідомлення волонтерами необхідності самовдосконалення, виникає потреба у створенні умов для їх подальшого особистісного зростання. Ця можливість надається волонтерам на другому етапі.

Другий етап – *самовдосконалення* – спрямований на становлення активної позиції волонтера та формування пізнавальної спрямованості, що відповідає новій соціальній ролі. На цьому етапі волонтери опановують необхідні теоретичні знання та практичні вміння, раціональні прийоми інтелектуальної діяльності, набувають навичок, пов'язаних з пошуком, обробкою та застосуванням інформації. На даному етапі формується кейс волонтера. Зміст та структура даного етапу представлені у таблиці 2.4

Таблиця 2.4

Зміст та структура другого етап – самовдосконалення

Складник	Зміст
Мета	Формування теоретичної та практичної готовності до активної волонтерської діяльності, збагачення духовної культури молоді
Завдання	- формування знань, умінь та навичок, які необхідні для ефективної волонтерської діяльності; - становлення активної особистісної позиції; - виховання особистісних якостей; - формування кейсу волонтера.
Зміст	- психолого-педагогічні знання та вміння; - знання міжнародних нормативно-правових документів; - знання та вміння педагогічного спілкування; - знання та вміння самовиховання та самоосвіти.
Технології	- тренінги особистісного зростання; - методика активного соціального навчання; - ігрове навчання та проблемно пошукове навчання - соціально-психологічний тренінг
Очікуваний результат	стійке позитивне ставлення до волонтерської діяльності, наявність психологічної готовності на активну участь у ній, достатній рівень теоретичної та практичної підготовки та є програма самовиховання та волонтер прагне її самостійно реалізувати

Слід зазначити, що другий етап носить теоретико-практичний характер, і створює основу подальшого особистісного зростання волонтера. Однак, незважаючи на достатній рівень практичної та теоретичної готовності до волонтерської діяльності, волонтери не підготовлені до самостійного виконання соціально-педагогічних функцій. На другому етапі створюються умови, що сприяють становленню волонтера як суб'єкта власного розвитку та морального вдосконалення. У результаті вони освоюють основні прийоми інтелектуальної праці, здійснюють цілеспрямоване самовиховання і самоосвіту, відчують задоволеність можливостями, якими володіє волонтерський рух, усвідомлюють перспективи зростання і самоствердження, які у них розширилися на основі активної та цілеспрямованої участі у волонтерській діяльності.

Третій етап – *Самовизначення* – характеризується свідомим подоланням труднощів, які можуть виникнути у волонтерській діяльності. Цей етап характеризується самовиявленням особистісних якостей у нових умовах, він дозволяє молоді оволодіти новими видами діяльності, розширити коло теоретичних знань та вмінь, а також забезпечить ефективний вибір соціально-моральних норм та орієнтирів для організації волонтерської діяльності. У процесі цього етапу йде інтенсивний розвиток інтелектуальних, духовних, творчих сил волонтера, що сприяє їхньому самовизначенню.

Відзначимо, що оскільки в системі ціннісних орієнтацій домінує орієнтація на успіх у волонтерській діяльності, волонтери усвідомлюють необхідність оволодіння значно ширшим колом загальнокультурних та спеціальних знань. Визначальним видом діяльності стає ціннісно-орієнтаційна діяльність, яка безпосередньо пов'язана із пізнавальною діяльністю та міжособистісним спілкуванням. На даному етапі йде підготовка волонтерів, які можуть керувати благодійною діяльністю, працювати з різними категоріями клієнтів. Зміст та структура даного етапу відображена у таблиці 2.5

Таблиця 2.5

Зміст та структура третього етап – самовизначення

Складник	Зміст
Мета	Формування готовності волонтера до волонтерської діяльності як інтегральної якості особистості
Завдання	- розвиток позитивної «Я-Концепції»; - удосконалення техніки педагогічного спілкування; - поглиблення та розширення загальнокультурних та спеціальних знань та прикладних умінь; - формування здатності до рефлексії.
Зміст	- психолого-педагогічні, загальнокультурні знання та загально-педагогічні та прикладні вміння; - техніка та технологія педагогічного спілкування; - знання та вміння самоаналізу своєї діяльності.
Технології	- проблемно-пошукове навчання; - тренінг з педагогічної техніки та технології; - методика колективної творчої діяльності; - метод проектів; - ігрове моделювання; - соціально-психологічний тренінг.
Очікуваний результат	глибоке розуміння важливості волонтерської діяльності, що усвідомлюється як суспільна та особиста цінність, наявність позитивної «Я-Концепції», досить висока теоретична та практична підготовленість, сформованість рефлексивних умінь

Отже, на третьому етапі у волонтерів під керівництвом соціального працівника поглиблюються знання, стабілізуються та закріплюються вміння та навички, складається система цінностей. На основі колективної творчої діяльності та рефлексії власного досвіду формуються особисті якості, що визначають індивідуальність волонтера.

Четвертий етап – *самореалізації* – був спрямований на створення належних умов для самореалізації волонтера, розвитку його творчих можливостей, формування умінь рефлексивного управління діяльністю та її проектування. Визначальним видом діяльності є перетворювальна, волонтер прагне досягнення вершин майстерності, морального вдосконалення і творчої самореалізації. Провідним мотивом виступає орієнтація на успіх у творчої

волонтерській діяльності. Зміст та структура четвертого етапу представлені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Зміст та структура четвертого етап – самореалізації

Складник	Зміст
Мета	Розвиток готовності волонтера до волонтерської діяльності на оптимальному рівні
Завдання	- розвиток рефлексивної позиції; - формування знань, умінь та навичок управлінської діяльності; - формування умінь та навичок проєктування волонтерства.
Зміст	- знання основ волонтерського менеджменту; - знання специфіки рефлексивного управління; - знання теоретичних та практичних основ проєктування волонтерської діяльності
Технології	- рольовий тренінг; - організаційно-ділові ігри; - соціально-психологічний тренінг
Очікуваний результат	Стійке мотиваційно-ціннісне ставлення до волонтерської діяльності, оволодіння основами проєктування та технології рефлексивного управління волонтерським рухом, сформованість емпатії та рефлексії, відкритість до інновацій

Таким чином, на четвертому етапі фактично досягається оптимальний рівень готовності волонтера до волонтерської діяльності. Проте програма особистісного зростання не завершена, оскільки волонтер має можливість вийти на більш високий рівень – професійний, коли він стає автором цікавих волонтерських акцій та волонтерських програм.

Відзначимо, що п'ятий етап – під назвою *творчого зростання* – безпосередньо спрямований на розвиток індивідуальної творчої позиції особистості волонтера. На цьому етапі відбувається вдосконалення його власних поглядів, проходить формування неповторної технології волонтерської діяльності. Визначальним видом діяльності на цьому останньому етапі виступає перетворювальна діяльність, а провідним мотивом – орієнтація на успіх у досягненні вершин професійної творчості під час волонтерської діяльності а також очікуємо сформовану соціальну активність

та уміння висловлювати громадянську позицію. Зміст п'ятого етапу подано в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Зміст та структура п'ятого етапу – творчого зростання

Складник	Зміст
Мета	Розвиток готовності волонтера до волонтерської діяльності до творчого рівня прояву соціальної активності та уміння висловлювати громадянську позицію
Завдання	- освоєння технології інноваційної волонтерської діяльності; - оволодіння методикою складання авторських програм; - розвиток творчого мислення.
Зміст	- знання про сутність та механізми волонтерської діяльності не лише в Україні, а у світі; - оволодіння методикою розробки креативних авторських волонтерських справ та програм; - впровадження нововведень у діяльність конкретного волонтерського руху
Технології	- організаційно-діяльні ігри; - рефлексивно-інноваційний практикум; - розробка авторських програм; - майстер-клас; - соціально-психологічний тренінг
Очікуваний результат	Сформована волонтерська майстерність, внутрішнє прагнення здійснювати волонтерську діяльність, здатність творчо здійснювати рефлексію своєї соціальної активності

Варто наголосити на тому, що упродовж усіх п'ятих етапів підготовки молоді до волонтерської діяльності та на цій основі розвитку соціальної активної серед провідних технологій ми робили наголос на активному використанню соціально-психологічного тренінгу. Тобто, найбільш ефективною технологією розвитку соціальної активності молоді у волонтерському русі вважаємо *тренінг*. Його продуктивність обумовлена, насамперед, правилами організації роботи тренінгової групи: активності, дослідницької творчої позиції, партнерського спілкування під час участі у тренінгу.

На основі короткого термінологічного словника із соціальної педагогіки, соціальної роботи під педагогічним тренінгом ми розуміємо форму організації діяльності, яка спрямована розвиток професійно і соціально значимих якостей особистості у вигляді актуалізації знань у стійкі психічні утворення: вміння, навички, якості, які реалізуються у процесі конкретних вправ, чи окремої дії за умов індивідуалізації, систематизації (Лохвицька&Доброскок, 2007). Оскільки в нашому дослідженні ми акцентуємо увагу на волонтерській діяльності, то тренінгові заняття, які ми використовуємо в експериментальній діяльності, були спрямовані на формування практичних умінь, які забезпечують ефективну організацію та здійснення волонтерської діяльності, а також на мотивацію та стимулювання соціальної активності у молоді.

Наголосимо на тому, що найбільш продуктивними для розвитку соціальної активності молоді у волонтерському русі є такі види тренінгу: тренінг комунікативної компетентності, тренінг особистісного зростання та педагогічний тренінг. Зокрема, тренінг комунікативної компетентності, як доводять науковці (Войцях, 2015; Зверєва, 2003), безпосередньо спрямований на оволодіння техніками активного слухання, регулювання емоційного напруження, які необхідні учасникам волонтерського руху, оскільки вони постійно вступають у взаємодію один з одним, а також з клієнтами, яким надають допомогу. Сформовані у процесі тренінгу комунікативні вміння дозволяють волонтеру стати ініціатором спілкування, зайняти у ньому активну позицію, приймати він відповідальність за його результати.

Так, з *практичної точки зору* нами розроблено *соціально-психологічну тренінгову програму «Крок до успіху»*, яка включала 5 занять. Зокрема, варто наголосити на тому, що кожне тренінгове заняття вирішувало двоєдину мету – формування професійно та соціально значущих якостей особистості волонтерів та вдосконалення у молоді прагнення до соціальної активності.

Під час тренінгу головний акцент зроблено на дотримання конкретних правил:

- правило активності;
- правило дослідницької творчої позиції;
- правило об'єктивної особистісної поведінки;
- правило партнерського спілкування.

Так, *правило активності* реалізується у тренінгу через цілеспрямоване включення молодих волонтерів до спеціально розроблених дій (програвання ситуації, виконання вправ, спостереження за поведінкою інших членів групи за спеціальною схемою). Причому, наголосимо, що ми спостерігали зростання активності за рахунок створення в учасників тренінгової програми внутрішньої установки на готовність активно включитися в дії.

Як показав наш власний практичний досвід організації тренінгу, *правило дослідницької творчої позиції* полягає, головним чином, у тому, що під час тренінгу учасники волонтерського руху усвідомлюють та самостійно виявляють свої особисті ресурси, можливості, а також вивчають особливості. Завдяки реалізації даного правила створюється креативне середовище, в якому кожному волонтеру надається можливість усвідомити, апробувати та тренувати нові власні способи поведінки, апробувати діяльність та самостійно експериментувати. Таким чином у молоді формується готовність творчо ставитися до життя, а також до самого себе.

Правило об'єктивної особистісної поведінки спрямоване на встановлення зворотного зв'язку під час проведення тренінгу, який виступає універсальним засобом усвідомлення своєї поведінки усіма учасниками волонтерського руху.

Правило партнерського спілкування дозволяє створити позитивну атмосферу безпеки, довіри, відкритості, в якій враховуються інтереси всіх учасників тренінгової взаємодії. Це правило сприяє формуванню комунікативних умінь, перцептивних здібностей у волонтерів, дозволяє здійснювати ефективну корекцію та розвивати систему міжособистісних відносин на засадах партнерської взаємодії.

У наступному параграфі ми розглянемо організацію експерименту.

2.3. Організація, аналіз та інтерпретація результатів експериментального дослідження

Насамперед, акцентуємо увагу на тому, що експеримент ми проводили з молодими людьми віком від 18 до 25 років. Експеримент було проведено у період з березня 2025 року по листопад 2025 року у м. Осло в Норвегії на базі організації Nordic SOS Ukraine (некомерційної організації, зареєстрованої в Норвегії, яка спеціалізується на наданні гуманітарної допомоги людям, постраждалим від війни в Україні). До експериментального дослідження були залучені 10 дівчат та 2 хлопців українців, які виїхали з України у період російсько-української війни. Основне завдання нашого дослідження передбачало перевірку гіпотези – дослідити шляхи ефективної діяльності соціального працівника у площині розвитку соціальної активності молоді шляхом активізації волонтерської діяльності молодих українців, які покинули нашу країну у період російсько-української війни.

Відзначимо, що у магістерській роботі ми виходимо із тези науковців (Голуб, 2014; Ковальчук&Василенко, 2025; Лях, 2009а; Червоненко, 2017) про те, що саме волонтерська діяльність виступає вагомим чинником професійного розвитку студентів соціономічних спеціальностей та має суттєвий вплив на підвищення соціальної активності молоді та позитивно впливає на вияв громадянської позиції.

Організоване нами експериментальне дослідження включало два етапи: констатувальний та формувальний.

На констатувальному етапі ми прагнули чітко виявити ставлення української молоді, яка на час експерименту перебувала на території Норвегії до участі у волонтерській діяльності. З цією метою ми розробили комплексне анкетування «Виявлення ставлення української молоді, що перебуває закордоном до участі у волонтерській діяльності» (додаток Б). Анкета містила 14 запитань як закритого, так і відкритого типів.

Зупинимось на короткому аналізі отриманих відповідей респондентів. Читаючи відповіді респондентів на перше запитання, ми зробили висновок, що опитані нами молоді українці лише в загальних рисах мають уявлення про волонтерство та знають дуже опосередковано хто такі волонтери. Зазвичай, їхні відповіді зводилися до означення волонтер – це доброволець, а волонтерство – добровільна діяльність.

Відповіді на *друге* запитання «Якими рисами характеру має володіти волонтер?» також були фрагментарними, адже більшість опитаних нами дівчат та юнаків називали такі риси як: доброта, толерантність, ввічливість, безкорисливість.

Відзначимо, що відповіді на *третє* запитання «Як пов'язане волонтерство із розвитком соціальної активності?» передбачали фразу – чим активніша людина, тим активніше вона займається волонтерською діяльністю, а от чіткого та конкретного взаємозв'язку опитані нами респонденти не змогли назвати.

Для нас показовими були відповіді молодих людей на *четверте* запитання, де ми просили провести ранжування таких видів діяльності, як-от: освітньої, професійної, художньо-естетичної, волонтерської, спортивної, оздоровчої. Провівши узагальнення результатів, ми з'ясували, що для українців, які уже практично 2 роки знаходяться в м. Осло у Норвегії провідне місце посідає професійна діяльність, адже саме її усі поставили на першу позицію. На другу позицію опитані поставили оздоровчу діяльність, а на третю освітню. Цей результат ми пов'язуємо з тим, що молоді люди, або продовжують навчатися в Україні, або вступили на навчання в Норвезькі освітні заклади. Четверту позицію опитані молоді українці практично одноголосно віддали спортивній діяльності. Цей факт пояснюємо тим, що у Норвегії дуже поширений культ здорового способу життя, тому заняття спортом є вагомим пріоритетом. Невтішним було те, що дві останні позиції поділяють волонтерська та художньо-естетична діяльність. Тобто, можемо

констатувати, що волонтерством молоді українці за кордоном на початку експерименту займалися лише по залишковому принципу.

П'яте запитання було спрямоване на визначення спільних характеристик у соціальній активності та волонтерстві. Відзначимо, що 10 (83,3 %) із 12 опитаних констатували, що вони не задумувалися над цим питанням. Цей результат також свідчить на користь цілеспрямованої діяльності щодо поглиблення теоретичних знань молоді у цих питаннях.

Шосте запитання дало підстави, що лише у 4 (33,3 %) респондентів є близькі друзі, з України, які на даний час проживають у Нідерландах та активно займаються волонтерською діяльністю.

Сьоме питання, було вставлено в анкетування для того, щоб з'ясувати чи займалися опитані волонтерством у той час, коли проживали на території України. Відповіді підтвердили, що лише 2 (16,7 %) опитаних дали ствердну позитивну відповідь, тоді як 5 (41,7 %) респондентів обрали відповідь «інколи». Цей факт має наступне пояснення – переважна більшість опитаних нами респондентів виїхали з України у віці 18 років ще до повномасштабної російсько-української війни, і не мали змоги проявити себе у якості волонтерів.

Відповідаючи на *восьме* запитання було встановлено, що ті, хто був волонтером, займалися збором матеріальної допомоги вимушено переселеним особам у перший рік російсько-української війни.

Відповіді на *дев'яте* запитання довели той факт, що усі опитані українці розуміють проблеми та ті кризові соціальні явища, які спричинила російсько-українська війна. Тому усі 12 (100 %) ствердно відповіли, що їхнє життя змінилося після 24 лютого 2022 року.

Нам було дуже приємно опрацьовувати відповіді на *десяте* запитання «*Чи хочете Ви займатися волонтерською діяльністю для самовираження та підвищення соціальної активності?*». Так, ствердну відповідь дали 9 (75,0 %) опитаних, а 3 (25,0 %) обрали відповідь – не задумувався.

Відповіді на *одинадцяте* запитання «*Що може*

стимулювати/заохотити до волонтерської діяльності» - дозволили нам впевнитися у тому, що переважна більшість опитаних віддавали перевагу інтерактивним методам та тренінгу як тим формам роботи, які стимулюють до волонтерської діяльності.

Також позитивними були відповіді на дванадцяте запитання. Так, 8 (66,7 %) опитаних відзначили, що вони б відразу погодились взяти участь у волонтерському проєкті, решта – 4 (32,3 %) обрали варіант «подумали б і погодились».

Нам було приємно, що відповідаючи на *тринадцяте* запитання, опитані нами молоді люди, які тимчасово проживають у Норвегії обрали таку категорію своєї подальшої роботи як «воїни ЗСУ» та «люди похилого віку». Ці факти свідчать, що молоді люди усвідомлюють реалії сьогодення, які відбуваються в Україні.

Наголосимо на тому, що опрацьовуючи відповіді на *чотирнадцяте* запитання, реальних конструктивних пропозиції щодо практичних способів покращення ефективності волонтерської діяльності та через неї підвищити рівень соціальної активності української молоді, яка на даний час перебуває у Нідерландах ми не отримали. Цей факт також яскраво довів що необхідно системно і цілеспрямовано працювати з молоддю щодо активного залучення до волонтерства і таким чином активізувати громадську позицію та підвищити соціальну активність.

Таким чином, можемо стверджувати, що констатувальний етап експериментального дослідження проведений на основі анкетування, дав змогу пересвідчитися про доцільність розробки соціально-психологічної тренінгової програми «Крок до успіху», яка була спрямована на мотивацію молоді, яка проживає у Нідерландах до волонтерства і таким чином активізувати їхню соціальну активність.

Наголосимо на тому, що з методичної точки зору розроблена нами тренінгові програма включала 5 занять. Причому кожне заняття відповідало конкретному етапу (1 заняття / I етап – вибору та самопізнання; 2 заняття / II етап – самовдосконалення; 3 заняття / III етап – самовизначення; 4 заняття /

IV етап – самореалізації; 5 заняття / V етап – творчого зростання) розвитку мотивації молоді до участі у волонтерському русі та вдосконалення у цьому процесі соціальної активності. Відзначимо, що організовані нами тренінгові заняття тривали по 1,5 години кожного тижня (у неділю) упродовж квітня – травня 2025 року.

Отже, *мета програми*: формування та розвиток внутрішньої мотивації волонтерів до соціальної активності, посилення їхньої впевненості, відповідальності, лідерських та комунікативних навичок.

Основні *завдання*, які ми поставили перед собою у процесі реалізації розробленої нами авторської тренінгової програми «Крок до успіху» полягали у наступному:

- 1) допомогти молодим людям, які проживають на даний момент у Нідерландах усвідомити власні мотиви волонтерської діяльності;
- 2) сформуванню позитивний образ волонтера та суттєво підвищити значущість його ролі;
- 3) розвинути навички командної роботи для реалізації волонтерської діяльності та підвищення соціальної активності;
- 4) підвищити рівень самостійності у висловлюванні власної громадянської позиції, а також вдосконалити готовність висловлювати власну громадянську позицію;
- 5) сформуванню практичні уміння та навички самостійного прийняття рішень, планування та стресостійкості під час організації волонтерських акцій на користь України;
- 6) посилити внутрішню мотивацію, відповідальність і самоусвідомлення вагомості волонтерської діяльності у розвитку соціальної активності.

Цільова група: Волонтери (18–24 років), які на даний час перебувають у Нідерландах та потребують підсилення мотивації для активної участі у волонтерській діяльності.

Очікувані результати: після завершення програми та участі у тренінгу передбачаємо, що молоді люди, які брали участь у ній зможуть досягнути таких результатів, як-от:

- розумітимуть власні мотиви участі у волонтерській діяльності та цінності волонтерства;
- матимуть сформований образ соціально активного волонтера, який може допомагати своїй країні будучи за кордоном;
- навчатися ефективно налагоджувати комунікацію та працювати у команді;
- підвищать внутрішню мотивацію до участі у волонтерстві та впевненість у власних силах;
- володітимуть техніками саморегуляції та стресостійкості;
- зможуть самостійно планувати й ефективно реалізовувати волонтерські проєкти.

До основних *принципів* розробленого нами соціально-психологічної тренінгової програми «Крок до успіху» відносимо:

- добровільність;
- активність та партнерська взаємодія;
- безпечний простір;
- рефлексивність;
- практична спрямованість;
- командність.

У ході організації та проведення нашої авторської соціально-психологічної тренінгової програми «Крок до успіху» ми використали такі *методи*, як-от:

- практичні ігрові вправи;
- мозковий штурм;
- командні завдання
- рольові ігри;
- міні-лекції;

- дискусії;
- арт-техніки;
- рефлексивні техніки.

У табл. 2.8 ми представили загальний план занять із молоддю.

Таблиця 2.8

План соціально-психологічної тренінгової програми «Крок до успіху»

Назва заняття	Мета заняття
Заняття 1. Знайомство. Мотиваційний старт	Створити сприятливу психолого-педагогічну атмосферу, організувати особистісне знайомство учасників тренінгу між собою, первинна діагностика мотивації для участі у волонтерському русі
Заняття 2. Цінності та образ волонтера	Допомогти учасникам групи усвідомити власні цінності та розробити власну систему ціннісних орієнтацій у волонтерстві та осмислити роль волонтера, який перебуває закордоном в українському суспільстві відповідно до сучасних реалій україно-російської війни
Заняття 3. Моя волонтерська історія. Командна взаємодія	Допомогти учасникам групи усвідомити спектр власних мотивів, набуту досвіду волонтерської діяльності, вивчити можливі бар'єри у волонтерстві, а також ресурси; сприяти розвитку навичок співпраці та довіри
Заняття 4. Ефективна комунікація в діяльності волонтера. Стресостійкість та підтримка себе	Активно та цілеспрямовано розвивати навички міжособистісного спілкування, вдосконалювати практичні уміння аргументувати власну позицію та вчити прийомів активного слухання; допомогти у засвоєнні методів саморегуляції та запобігати вигоранню
Заняття 5. Лідерство та планування волонтерських активностей	Цілеспрямовано та системно розвивати в учасників групи відповідальність, ініціативність, працювати над вдосконаленням навичок планування волонтерського руху допомога у формуванні особистого плану волонтерської діяльності, рефлексія.

Розкриємо більш змістовно змістове наповнення усіх п'яти занять розробленої нами соціально-психологічної тренінгової програми «Крок до успіху», яка передбачала підвищення мотивації молодих людей, які тимчасово проживають за кордоном у Норвегії для того, щоб у них підвищився рівень соціальної активності.

Заняття 1. Знайомство. Мотиваційний старт

Мета: Створити сприятливу психолого-педагогічну атмосферу, організувати особистісне знайомство учасників тренінгу між собою, первинна діагностика мотивації для участі у волонтерському русі.

Вправи: ^[P]_[SEP]

«Ім'я + суперсила волонтера» – знайомство. ^[P]_[SEP]

«Мої 5 причин бути волонтером» – індивідуальна робота та обмін враженнями та емоціями у парах. ^[P]_[SEP]

Мотиваційна шкала – визначення рівня внутрішньої мотивації. ^[P]_[SEP]

Правила групи – спільне формування. ^[P]_[SEP]

Рефлексія: коло «Що мене привело сюди?».

Заняття 2. Цінності та образ волонтера

Мета: Допомогти учасникам групи усвідомити власні цінності та розробити власну систему ціннісних орієнтацій у волонтерстві та осмислити роль волонтера, який перебуває за кордоном в українському суспільстві відповідно до сучасних реалій україно-російської війни.

Вправи: ^[P]_[SEP]

Асоціативні картки «Цінності». ^[P]_[SEP]

Модель «Волонтер ХХІ століття» – групове конструювання образу.

Мозковий штурм «Волонтерство у час російсько-української війни».

Міні-лекція: роль волонтерство у розвитку громади. ^[P]_[SEP]

Рефлексія: вправи «3 головні висновки».

Заняття 3. Моя волонтерська історія. Командна взаємодія.

Мета: Допомогти учасникам групи усвідомити спектр власних мотивів, набути досвіду волонтерської діяльності, вивчити можливі бар'єри у волонтерстві, а також ресурси; сприяти розвитку навичок співпраці та довіри.

Вправи:

«Лінія життя» волонтера – малювання особистої траєкторії.

SWOT моєї волонтерської діяльності.

Рольова гра «Сумніви та мотивація» (елементи психодрами).

Вправа «Будуємо міст» – командне конструювання з обмеженими ресурсами.

«Сліпий волонтер» – робота в парах на довіру.

Мозковий штурм: «Якою має бути ефективна волонтерська команда за кордоном?»

Рефлексія: «Мій ресурс на сьогодні».

Заняття 4. Ефективна комунікація в діяльності волонтера. Стресостійкість та підтримка себе

Мета: Активно та цілеспрямовано розвивати навички міжособистісного спілкування, вдосконалювати практичні уміння аргументувати власну позицію та вчити прийомів активного слухання; допомогти у засвоєнні методів саморегуляції та запобігати вигоранню

Вправи:

«Активне слухання» – вправи у трійках.

«Складний діалог» — програвання ситуацій із бенефіціарами.

Метод «Я-повідомлень».

Вправа «Мій рівень стресу сьогодні» – швидка самодіагностика.

Дихальні та релаксаційні техніки.

Арт-техніка «Мій захисний кокон».

Обговорення «Як не вигоріти у волонтерстві».

Групове обговорення «Що нового я помітив у собі?».

Рефлексія: «Мій спосіб відновлення».

Заняття 5. Лідерство та планування волонтерських активностей

Мета: Цілеспрямовано та системно розвивати в учасників групи відповідальність, ініціативність, працювати над вдосконаленням навичок планування волонтерського руху допомога у формуванні особистого плану волонтерської діяльності, рефлексія.

Вправи:^[P]_[SEP]

Тестування «Який я лідер?»^[P]_[SEP] «Мій мікро-проект» – створення власної волонтерської ініціативи.^[P]_[SEP]

Груповий аналіз реалістичності та мотивації.^[P]_[SEP] Рефлексія: «Мій наступний крок».

Рольова гра «Моє волонтерське майбутнє» – створення картки персональних цілей.^[P]_[SEP]

Церемонія зворотного зв'язку «Теплі долоньки».^[P]_[SEP]

Завершення: вручення сертифікатів / підсумкове обговорення.

Рис. 2.2. Учасники соціально-психологічного тренінгу «Крок до успіху» на недільному занятті.

Отже, усі 12 українських дівчат та хлопців, які у 2025 році жили у м. Осло в Нідерландах успішно пройшли навчання за програмою соціально-психологічного тренінгу «Крок до успіху» у квітні – травні 2025 року.

Зокрема, було встановлено, що включаючись до різноманітних видів діяльності під час тренінгу на основі вільного вибору, волонтери мали змогу задовільнити свої потреби у самовизначенні, самореалізації та самоствердженні. Однак, ми врахували той факт, що для цілеспрямованого розвитку соціальної активності молоді важливо, щоб діяльність була соціально значущою. Такий вона стає лише у тому випадку, коли події особистості безпосередньо скеровуються на реалізацію значущих для українського суспільства цілей. Тому волонтерська діяльність за своєю суттю є соціально значущою.

Під час організації волонтерської діяльності ми робили акцент на:

- рівність позицій учасників спільної діяльності, у якій здійснюється взаємний вплив один на одного, формується здатність стати на позицію іншого, взяти відповідальність він у прийнятті рішення;
- прийняття усіх учасників спільної діяльності такими, якими вони є, повага та довіра до них, відсутність тиску та авторитарності з будь-якої сторони;
- особливе емоційне забарвлення спілкування, щирість і природність прояву емоцій, взаємне проникнення у світ почуттів і переживань одне одного;
- здатність учасників спілкування бачити, розуміти та активно використовувати широкий спектр комунікативних засобів, включаючи невербальні.

Відзначимо, що найбільш адекватними формами волонтерської діяльності були колективні форми, до яких належать колективно-творчі справи, різноманітні проекти та комплексні завдання.

З практичної точки зору у червні – липні 2025 року було організовано дві доволі масштабні волонтерські акції:

«Проект організація та доставка гуманітарної допомоги для України»;
«Мовна практика (Språktrening»).

Дані акції засвідчили, що у волонтерів, які задіяні у експерименті, підвищився рівень соціальної активності. Результатом такої спільної волонтерської діяльності стала сформована суб'єктна позиція усіх 12 волонтерів, коли вони не лише брали на себе відповідальність у прийнятті рішень, а й виступали ініціаторами соціально-цінної діяльності. Як показав експеримент – вільний та активний вибір волонтерами видів та форм соціально значущої діяльності дозволив їм активно будувати волонтерську діяльність у майбутньому після експерименту на основі взаємодії, в якій особистість виступає суб'єктом життєвого процесу та свідомо включається до перебігу подій, має власне ставлення до життя на своїй історичній Батьківщині – Україні та приймає на себе відповідальність за свої дії та вчинки та уміє висловлювати громадянську позицію.

Таким чином, можемо констатувати, що у результаті нашої практичної діяльності ми змогли суттєво підвищити рівень соціальної активності. Говорячи про зростання соціальної активності молоді, учасників волонтерського руху, які проживають у Нідерландах ми в рамках проведеного експерименту відзначаємо зростання громадянської свідомості та патріотизму молодих українців їх свідому та активну допомогу Україні та наближення у міру їх потенційних можливостей перемоги в російсько-українській війні.

Висновки до другого розділу

У ході дослідження встановлено, що волонтерство соціального спрямування передбачає такі напрямки, як-от: шефство над людьми з інвалідністю; допомога сиротам та дітям позбавленим батьківського піклування; здійснення благоустрою міст, селищ, окремого двору; охорона природи та пам'яток культури; організація творчих занять з дітьми, допомога у розвитку їхнього дозвілля та відпочинку; волонтерську допомогу

військовослужбовцям; сприяння соціалізації та надання матеріальної допомоги вимушено переселеним особам; організацію та доставку гуманітарної допомоги для України з інших країн. У результаті теоретичного аналізу напрацювань українських фахівців та узагальнення емпіричного матеріалу ми дійшли до доцільності виокремлення системи практично зорієнтованих принципів побудови практичної діяльності соціального працівника щодо розвитку соціальної активності на основі волонтерської діяльності. Так, до провідних принципів відносимо такий спектр, як-от: науковості, відкритості, співпраці, технологічності, цілісності, динамічності, добровільності.

Враховуючи положення сучасної концепції особистісно-орієнтованого виховання досліджено практичні шляхи розвитку соціальної активності молоді у волонтерському русі, особливостями якого є: спрямованість процесу становлення волонтерів на їхнє цілеспрямоване особистісне зростання; забезпечення процесу інтеграції змісту, форм та методів волонтерської діяльності; включення різноманітних стимулів під час волонтерської діяльності; створення найбільш ефективних умов для виникнення та прояву особистісної ініціативи, громадської позиції та активності волонтерів в організації колективної творчої діяльності; врахування суб'єктивного досвіду кожного волонтера; забезпечення об'єктивного контролю над розвитком соціальної активності особистості.

З'ясовано, що практична робота соціального працівника щодо розвитку у волонтерів соціальної активності на основі активізації волонтерської діяльності має базуватися на конкретному спектрі функцій, а саме: аксіологічна, адаптуюча, функція передачі культурної спадщини, компенсаторна, креативна, регулятивна. З практичної точки зору виділяємо п'ять етапів практичної діяльності з волонтерами з метою вдосконалення у них соціальної активності: I етап – вибору та самопізнання; II етап – самовдосконалення; III етап – самовизначення; IV етап – самореалізації; V етап – творчого зростання.

У практичній площині розроблено соціально-психологічну тренінгову програму «Крок до успіху», яка включала 5 занять. Зокрема, варто наголосити на тому, що кожне тренінгове заняття вирішувало двоєдину мету – формування професійно та соціально значущих якостей особистості волонтерів та вдосконалення у молоді прагнення до соціальної активності. Під час тренінгу головний акцент зроблено на дотримання конкретних правил: активності; дослідницької творчої позиції; об'єктивної особистісної поведінки; партнерського спілкування.

Експеримент було проведено у період з березня 2025 року по листопад 2025 року у м. Осло в Норвегії. До експериментального дослідження були залучені 10 дівчат та 2 хлопців українців, які виїхали з України у період російсько-української війни. На констатувальному етапі ми прагнули чітко виявити ставлення української молоді, яка на час експерименту перебувала на території Норвегії до участі у волонтерській діяльності. З цією метою ми розробили комплексне анкетування «Виявлення ставлення української молоді, що перебуває закордоном до участі у волонтерській діяльності».

Після тренінгу у червні – липні 2025 року було організовано дві масштабні волонтерські акції: «Проект організація та доставка гуманітарної допомоги для України»; «Мовна практика (Språktrening)», які засвідчили, що у волонтерів, які задіяні у експерименті, підвищився рівень соціальної активності. Як показав експеримент – вільний та активний вибір волонтерами видів та форм соціально значущої діяльності дозволив їм активно будувати волонтерську діяльність у майбутньому після експерименту на основі взаємодії, в якій особистість виступає суб'єктом життєвого процесу та свідомо включається до перебігу подій, має власне ставлення до життя на своїй історичній Батьківщині – Україні та приймає на себе відповідальність за свої дії та вчинки та уміє висловлювати громадянську позицію.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. На основі узагальнення інформації соціальну активність ми розумітимемо як наукову дефініцію, що визначає її готовність та здатність до суспільної ініціативи, соціальної творчості, відповідальності за свої дії перед суспільством та базується на потребах та інтересах індивіда щодо висловлювання своєї громадянської позиції. Соціальна активність властива лише людині і вона розглядається як суспільно необхідне явище, без якого неможливий розвиток суспільства у цілому, а також і самої особистості, зокрема. Соціальна активність є вагомим критерієм, що позитивно впливає на успішність здійснення процесу соціалізації особистості. Соціальна активність спонукає особистість до пізнання та соціально продуктивної діяльності на основі активізації міжособистісного спілкування, а основним результатом соціальної активності виступає внутрішній розвиток та самовдосконалення особистості. У змістовому контексті соціальна активність проявляється у формі актуалізованого практичного вміння особистості спілкуватися та цілеспрямовано діяти, висувати та вирішувати соціальні завдання, аналізувати хід та результат їх вирішення, постійно вносити доцільні зміни та корективи з урахуванням розвитку суспільства та приймати на себе відповідальність за власні дії. Метою соціальної активності молоді є участь у різних сферах соціально корисної діяльності серед яких провідне місце посідає волонтерство. Соціальна активність особистості базується на ідеях гуманних відносин та соціальної творчості.

2. З психолого-педагогічної точки зору волонтерство розглядається як найбільш яскрава форма благодійництва. До переліку законодавчих та нормативних документів, які регламентують волонтерство належить, насамперед, Конституція України, де задекларовано можливість займатися волонтерством та проявляти через волонтерство свою громадянську позицію. До переліку законів, якими керуються волонтери, здійснюючи волонтерство належать Закони України: «Про соціальні послуги» (2003 р.); «Про волонтерську діяльність» (2011 р.); «Про благодійництво та благодійні

організації» (1997 р.). Встановлено, що волонтерство в нашій країні починаючи з 24 лютого 2022 р. виконує доволі значний спектр функцій, а саме: соціальну, інформаційну, медичну, гуманітарну, психологічну, логістичну, функцію підтримки учасників війни.

Волонтерський рух розуміємо як добровільну форму об'єднання молоді віком від 14 до 35 років для спільного вирішення спільних проблем, що передбачає мобілізацію соціальної ініціативи, досягнення суспільно значущих цілей та сприяє особистісному зростанню його учасників та розвитку соціальної активності молоді. Термін «волонтер» використовують для позначення людей, які роблять щось за своєю волею, а не з примусу, можуть діяти як неформально так і формально в рамках некомерційної організації чи структури. До основних мотивів вступу до лав волонтерів відносимо: переконання морального і релігійного характеру; потребу у спілкуванні з ровесниками та активній суспільно-корисній діяльності; реалізацію своїх потреб у громадському та державному визнанні; бажання отримати нову роботу чи професію; задоволення власних інтересів та здібностей; можливість проявити соціальну активність та висловити власну громадянську позицію.

3. З'ясовано, що волонтерська діяльність являє собою добровільну групову роботу та передбачає вільне об'єднання молодих людей, які мають спільні інтереси та реалізують разом певні соціальні програми. Важливою особливістю волонтерської діяльності є її некомерційний та добровільний характер. Волонтерська діяльність базується на трьох *основних засадах*: можливість цілеспрямовано проявляти соціальну активність через волонтерську діяльність; захист спільних інтересів усіх волонтерів, які роблять спільну волонтерську справу; добровільне бажанням кожного волонтера здійснювати волонтерську діяльність. Волонтерська діяльність ґрунтується на конкретних *методологічних принципах*: альтруїзму, безкорисливості, шляхетності, гуманізму, добровільності, законності, милосердя, чуйності, самовідданості, співчуття, людяності.

Встановлено, що 1859 р. – це рік, коли розпочалася волонтерська діяльність, а найпершою такою організацією, яка її реалізувала була організація Червоного Хреста. Проаналізовано зарубіжний досвід організації волонтерської діяльності та з'ясовано що вона є громадським рухом, спрямованим на підвищення добробуту суспільства. Встановлено, що волонтерська діяльність у Норвегії виступає ключовою ланкою, яка засвідчує демократичний устрій даної країни та доводить прихильність до України у час російсько-української війни. Виявлено основні форми волонтерської діяльності за кордоном: 1. Обслуговування – традиційна форма допомоги однієї людини іншій, що передбачає особисту підтримку; 2. Боротьба за зміни та захист цивільних прав – спрямовані на зміну функціонування установ, розширення прав громадян; 3. Громадянська діяльність пов'язана з функціонуванням державних установ (поширення інформації, оцінка державних програм та їх виконання); 4. Самодопомога (участь у групах самодопомоги); 6. Збір фінансових коштів та пожертвувань.

4. Волонтерська діяльність посідає вагомий роль у професійній діяльності соціального працівника. Волонтерська діяльність соціального спрямування передбачає такі напрямки, як-от: шефство над людьми з інвалідністю; допомога сиротам та дітям позбавленим батьківського піклування; здійснення благоустрою міст, селищ, окремого двору; охорона природи та пам'яток культури; організація творчих занять з дітьми, допомога у розвитку їхнього дозвілля та відпочинку; волонтерську допомогу військовослужбовцям; сприяння соціалізації та надання матеріальної допомоги вимушено переселеним особам; збір та доставка гуманітарної допомоги для України з інших країн. У результаті теоретичного аналізу напрацювань українських фахівців та узагальнення емпіричного матеріалу ми дійшли до доцільності виокремлення системи практично зорієнтованих принципів побудови практичної діяльності соціального працівника щодо розвитку соціальної активності на основі волонтерської діяльності. Так, до провідних принципів

відносимо такий спектр, як-от: науковості, відкритості, співпраці, технологічності, цілісності, динамічності, добровільності.

Враховуючи положення сучасної концепції особистісно-орієнтованого виховання ми розробили практичні шляхи розвитку соціальної активності молоді у волонтерському русі, особливостями якого є: спрямованість процесу становлення волонтерів на їхнє цілеспрямоване особистісне зростання; забезпечення процесу інтеграції змісту, форм та методів волонтерської діяльності; включення різноманітних стимулів під час волонтерської діяльності; створення найбільш ефективних умов для виникнення та прояву особистісної ініціативи, громадської позиції та активності волонтерів в організації колективної творчої діяльності; врахування суб'єктивного досвіду кожного волонтера; забезпечення об'єктивного контролю над розвитком соціальної активності особистості. З'ясовано, що практична робота соціального працівника щодо розвитку у волонтерів соціальної активності на основі активізації волонтерської діяльності має базуватися на конкретному спектрі функцій, а саме: аксіологічна, адаптуюча, функція передачі культурної спадщини, компенсаторна, креативна, регулятивна. З практичної точки зору виділяємо п'ять етапів практичної діяльності з волонтерами з метою вдосконалення у них соціальної активності: I етап – вибору та самопізнання; II етап – самовдосконалення; III етап – самовизначення; IV етап – самореалізації; V етап – творчого зростання.

5. З практичної точки зору нами розроблено соціально-психологічну тренінгову програму «Крок до успіху», яка включала 5 занять. Зокрема, варто наголосити на тому, що кожне тренінгове заняття вирішувало двоєдину мету – формування професійно та соціально значущих якостей особистості волонтерів та вдосконалення у молоді прагнення до соціальної активності. Під час тренінгу головний акцент зроблено на дотримання конкретних правил: активності; дослідницької творчої позиції; об'єктивної особистісної поведінки; партнерського спілкування.

Експеримент було проведено у період з березня 2025 року по листопад 2025 року у м. Осло в Норвегії на базі організації Nordic SOS Ukraine (некомерційної організації, зареєстрованої в Норвегії, яка спеціалізується на наданні гуманітарної допомоги людям, постраждалим від війни в Україні). До експериментального дослідження були залучені 10 дівчат та 2 хлопців українців, які виїхали з України у період російсько-української війни. На констатувальному етапі ми прагнули чітко виявити ставлення української молоді, яка на час експерименту перебувала на території Норвегії до участі у волонтерській діяльності. З цією метою ми розробили комплексне анкетування «Виявлення ставлення української молоді, що перебуває закордоном до участі у волонтерській діяльності». На формувальному етапі - організовано п'ять тренінгових занять (1,5 години) кожного тижня (у неділю) упродовж квітня – травня 2025 року. Отже, мета: формування та розвиток внутрішньої мотивації волонтерів до соціальної активності, посилення їхньої впевненості, відповідальності, лідерських та комунікативних навичок. Були використані такі методи: практичні ігрові вправи; мозковий штурм; командні завдання; рольові ігри; міні-лекції; дискусії; арт-техніки; рефлексивні техніки. Після тренінгу у червні – липні 2025 року було організовано дві масштабні волонтерські акції: «Проект організація та доставка гуманітарної допомоги для України»; «Мовна практика (Språktrening)». Дані акції засвідчили, що у волонтерів, які задіяні у експерименті, підвищився рівень соціальної активності. Результатом такої спільної волонтерської діяльності стала сформована суб'єктна позиція усіх 12 волонтерів, коли вони не лише брали на себе відповідальність у прийнятті рішень, а й виступали ініціаторами соціальної діяльності. Як показав експеримент – вільний та активний вибір волонтерами форм соціально значущої діяльності дозволив їм активно будувати волонтерську діяльність на основі взаємодії та виступати суб'єктом життєвого процесу і свідомо включається до перебігу подій, мати власне ставлення до життя в Україні та приймає на себе відповідальність за свої дії та вчинки та уміє висловлювати громадянську позицію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Anheier, H. K., Salamon, L. M. (2001). Volunteering in cross-national perspective: Initial comparisons / Civil Society Working Paper 10. Manchester. 20.
- Drazkewicz, J. (1974). Uwagio aktywnosc ispoecznejizr oznicowanuis polecznym. *Studiasociologiczne*. № 4. 25–48.
- Encyclopedia psychologii* (1998) / red. W. Szewczuk. Warszawa: Fundacjainnowacja. 1213.
- Hernández-de Hahn, E. L. (2000). Cross cultural studies in gifted education K. A. Heller, F. J. Mönks, R. J. Sternberg, R. F. Subotnik (Eds.) International handbook of giftedness (2nd ed.). Oxford, UK: Pergamon Press. 549–561.
- Smith, J. D. (1999). Volunteering and Social Development. New York City. 308.
- The World Programme of Action for Youth (2010)*. Printed at the United Nations, New York, 75.
- Trumbauer Jean Morris* (1995). Sharing the Ministry: A practical guide for transforming Volunteers into Ministers. NYC. 148.
- Абрамова, С. В. (2013). Соціальна активність старшого підлітка: сутність, структура, критерії визначення [Електронний ресурс]. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 17 (1). 15–22. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17%281%29_4
- Алексєєнко, Т. Ф., Данілова, А. П., Конончук, А. І., Куниця, Т. Ю. (2015). Доброчинна діяльність школярів: методичні рекомендації / під. заг. ред. Т. Ф. Алексєєнко. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М. 104.
- Артемова, Л. В. (2013). Особистісне зростання і розвиток студента в умовах вищого навчального закладу [Електронний ресурс]. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 4. 24–35. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pnpz_2013_4_4

- Артюшина, М. В. (2007). Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі : навч. посіб. / [за ред. М.В. Артюшиної, О.М. Котикової, Г.М. Романової]. К. : КНЕУ. 528.
- Безпалько, О. (2005). Соціальна робота в громаді : навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури. 176.
- Безпалько, О. В. (2012). Розвиток соціальної активності особистості у дитячому об'єднанні [Електронний ресурс]. *Вісник психології і соціальної педагогіки*. Випуск 8. Режим доступу: www.psyh.kiev.ua
- Безпалько, О. В., Заверіко, Н. В., Зверева, І. Д., Зімовець, Н. В. (2001). Волонтерство. Порадник для організатора волонтерського руху / укл. Т. Л. Лях. Київ: ВГЦ «Волонтер». 124.
- Біленький, Є. А. (2006). Соціологія: словник термінів і понять / За ред. Є. А. Біленького, М. А. Козловця. К. : Кондор. 370.
- Бондаренко, З. П. (2008). Волонтерська робота у вищому навчальному закладі. *Вісник Запорізького національного університету*. № 1. 25–30.
- Бондаренко, З. П. (2008). Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ. 23.
- Бондаренко, З. П., Журавель, Т. В., Лях, Т. Л. (2012). Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посібник / за ред. Т.Л. Лях. Київ: Версо-04. 288.
- Букач, М. М., Клименюк, Н. В., Горлачук, В. В. (2015). Словник-довідник із соціальної роботи: навч. посібник / за ред. М.М. Букача. Миколаїв: ФОП Швець В.Д. 384.
- Вайнола, Р. Х., Капська, А. Й, Комарова, Н. М. (1999). Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку. Київ: Академпрес. 112.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови (2004) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь; ВТФ «Перун». 1440.

- Войцях, Т. В. (2015). Ігрові технології. Просвітницько-профілактичні ігри. К. : Шкільний світ. 140.
- Волонтери: онлайн посібник. (2016). 20 с. URL: <http://www.ufb.org.ua/uploads/%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%20v6%20%2820-04-2016%29%20web.pdf>
- Волонтерство. URL: <https://www.bitlex.ua/uk/blog/terms/post/volonterstvo>
- Волонтерська робота. URL: https://pidruchniki.com/16011013/sotsiologiya/volonterska_robota.
- Волонтерський рух в Україні. URL: https://pidruchniki.com/16330826/pravo/volonterskiy_ruh_ukrayini
- Ворначева, Л., Полубюк, Т. (2015). Волонтерство як складник формування активного громадянина. Українська мова і література в школах України. № 6. 53–63.
- Вчимося самостійності (2011): навч.-метод. посіб. / За заг. ред. : Т. П. Спіріної; автор. кол. : Ю. М. Галустян, А. В. Каравай, А. Б. Кочарян, Т. Д. Мельник. – К. : Видавництво ФОП Москаленко О. М. 212.
- Гайдай, Д. (2023). Українське «покоління Z» : цінності та орієнтири. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/ukrayinske-pokolinnya-z-tsinnosti-ta-oriyentyry> (дата звернення 20.03.2023).
- Голованова, Т. П., Гапон, Ю. А. (1996). Волонтерство в соціальній роботі як феномен цивілізованого суспільства. Запоріжжя : ЗДУ. 174.
- Голуб, В. Л. (2014). Державне визнання волонтерської діяльності як чинник розвитку взаємовідносин держави та суспільства. Теорія та практика державного управління. Вип. 4. 110–118.
- Гордієнко, О. (2004). Громада як один із педагогічних чинників у соціальному вихованні молоді: науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна

- педагогіка. Управління. 36. наук. праць. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова. 1(23). 61–67
- Горєлов, Д. М., Корнієвський, О. А. (2015). Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики (аналітична доповідь). Київ : Національний інститут стратегічних досліджень. 36.
- Грабовська, С. (2007). Багатовекторна модель соціальної активності особистості. *Трансформація парадигми мислення та концепцій знання під впливом сучасних викликів у загальній, соціальній, практичній і прикладній філософії: тези міждисципл. конф.* (Львів, 29–30 лист. 2007 р.); відп. за вип. А. Карась. Львів. 80–81.
- Грабовська, С. Л., Чолій, С. М. (2010). Соціальна активність в процесі соціалізації особистості. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. Т. 12 (Ч. 1). 171–181.
- Дейчаківський, М. (1995). Роль громадських організацій в Україні. *Громада*. 3. 10–15.
- Енциклопедія для фахівців соціальної сфери*. (2013). 2-ге вид. / за ред. проф. І.Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь : Універсум. 536.
- Загальна декларація волонтерів* (2002). прийнята на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів. Права людини: навч. посіб. К.: Просвіта,. С. 67–80.
- Закон України «Про волонтерську діяльність»* від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17_1
- Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»* № 2998-12 від 05.02.1993. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>
- Закон України № 531/97-ВР «Про благодійництво та благодійні організації»* від 16 вересня 1997 р. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z970531.html
- Зверєва, І. Д. (2003). Проект «Соціальна освіта в Україні»: інноваційні підходи у фаховій підготовці майбутніх соціальних працівників/

- соціальних педагогів. *Проблеми педагогічних технологій: Зб. Наукових праць*. Луцьк: Волинський держ. пед. ун-т ім. Лесі Українки. Випуск 1. 4–8.
- Зверєва, І., Лактіонова, Г. (2001). Волонтерство в соціально-педагогічній діяльності. Київ: Науковий світ. 236.
- Калаур, С. М. (2015). Педагогічна концепція організації неперервності освіти майбутніх фахівців соціальної сфери. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. № 36. Ужгород. 71–77.
- Калаур, С. М. (2016). Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання професійних конфліктів в умовах освітнього процесу ВНЗ. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. 6 (303) жовтень. Частина III. 32–39.
- Капська, А. Й. (2001). Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. Київ: УДЦССМ,. 220 с.
- Капська, А. Й. (2010). Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка*. 15. 12–16.
- Капська, А. Й., Карпенко, О. Г., Комарова, Н. М. (2005). Підготовка волонтерів до соціальної роботи : навч.-метод. посібник. К. : Держсоцслужба. 152.
- Карпенко, О. Г. (2008). Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ. 46.
- Климків, Р. І. (2014). Соціальна активність у структурі просоціальних взаємин осіб, які відбувають покарання із випробуванням. *Науковий*

вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (Серія: психологічна). № 1. 31–39.

Коваль, Г., Остапчук, О. (2021). Залучення молоді до процесів державотворення

В

Україні. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26805/21-Koval_Ostapyuk.pdf?sequence=1

Ковальчук, О. К., Василенко, О. М. (2025). Волонтерська діяльність як чинник професійного розвитку студентів соціономічних спеціальностей. *Науковий пошук молодих дослідників : збірник наукових праць студентів* / за ред О. Л. Караман; ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». 4. 144–148.

Ковтун, Н. М. (2012). Деструктивність як складова соціальної активності індивіда і суспільства. *Вісник Житомирського державного університету*. № 63. 31–35.

Козубовський, Р. (2012). Формування готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи як важлива передумова успішної професійної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 24. 96–97.

Козубовський, Р. В. (2013). Формування професійної спрямованості майбутніх соціальних працівників у процесі волонтерської практики. Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю / за ред. проф. Є.М. Потапчук. Хмельницький : ХНУ. 141–143.

Козубовський, Р. В. (2014). Підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактики девіантної поведінки серед учнівської молоді в процесі волонтерської практики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль. 20.

- Копоруліна, В. М. (2006). Український психологічний тлумачний словник. Харків: Факт. 400.
- Косовець, В. І. (2009). Розвиток соціальної активності молоді в умовах соціокультурного середовища села : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Василь Іванович Косовець; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ. 204.
- Кратінова, В. О., Ларіонова, Н. Б., Песоцька, О. П. (2006). Волонтерство як засіб соціального та професійного становлення студентів спеціальностей «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота» Соціальна педагогіка: теорія та практика. 6. 76–81.
- Крулько, І. (2020). Волонтерство в Україні: як підтримати і посилити мотивацію? URL: <https://dt.ua/internal/volonterstvo-v-ukrayini-yak-pidtrimatiiposilitimotivaciyu-.html>
- Кульбачинська, Г. (2023). Психологічні особливості мотивації до волонтерства в умовах України <https://www.inforum.in.ua/conferences/32/134/950>
- Ларіонова, Н. Б., Кратінова, В. О. (2011). Волонтерство в інституційному просторі. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 1. 4–11.
- Лозова, В. І. (2000). Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. 2-е вид., доп. Харків: «ОВС». 164.
- Лохвицька, Л. В., Доброскок, І. І. (2007). Короткий термінологічний словник із соціальної педагогіки, соціальної роботи. Переяслав Хмельницький. 278.
- Лях, Т. Л. (2004). Волонтерство як суспільний феномен. *Проблеми педагогічних технологій*. 3–4. 139–144.
- Лях, Т. Л. (2009b). Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Луганський нац. універ. ім. Т. Шевченка. Луганськ. 304.

- Лях, Т. Л. (2009а). Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Луганський нац. універ. ім. Т. Шевченка. Луганськ. 22.
- Лях, Т. Л., Бондаренко, З. П. Журавель, Т. В. (2014). Менеджмент волонтерських груп від А до Я. К. : Обнова. 288.
- Максимюк, С. П. (2005). Педагогіка : Навчальний посібник. К. : Кондор,. 667.
- Методичні рекомендації до наскрізної програми практики для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 231 «Соціальна робота» (2023).* / уклад. Сорока О.В., Лещук Г.В., Калаур С.М., Олексюк Н.С., Олійник Г.М., Парфанович І.І., Петришин Л.Й. Тернопіль. 85.
- Міщик, Л. І. (1997). Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: монографія. Запоріжжя: Промінь. 370.
- Мурзіна, А. В., Солодюк, Н. В. (2012). Соціальна активність особистості студентської молоді – пріоритетний напрямок розвитку Українського державотворення. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* № 4 (51). 82–87.
- Оржеховська, В. (1996). Формування соціальної відповідальності учнів у сучасній школі. *Педагогіка і психологія.* № 4. 25–31.
- Педагогіка В. Сухомлинського – педагогіка серця (2017) :* бібліогр. покажч. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ гуманіт. ун-т, Наук. б-ка ; уклад. : С. Н. Грипич, Л. В. Ковальчук, Н. М. Гуменюк. – Рівне : РДГУ. 45.
- Підготовка волонтерів та їх роль у реалізації соціальних проектів (2001) /* під заг. ред. : І. Зверєвої, Г. Лактіонової. К. : Науковий світ. 49.
- Погрібна, В. Л. (2015). Волонтерство як соціокультурний феномен: епістемологічні та аксіологічні аспекти аналізу. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».* 4 (27). 185–196.

- Поліщук, В. А. (2006). Теорія і методика підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: Монографія. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. В. Гнатюка. 424.
- Пометун, О. І. (2003). Молодь обирає дію: Соціальне проектування – новий підхід до виховання молоді. Метод проектів: традиції, перспективи, життєві 33 результати: Практико зорієнтований збірник. Київ: Департамент. 327 – 333.
- Професійна освіта. Словник (2000): навч. посіб. / уклад. С.У. Гончаренко; ред. Н.Г. Ничкало. Київ: Вища школа. 149.
- Ребуха, Л. З. (2019). Теоретичні і методичні засади фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Хмельн. гуман.-пед. академія. Хмельницький. 560.
- Рідкодубська, Г. А. (2019). Теорія і практика підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький. 657.
- Романкова, Л. (2015). Волонтерська діяльність як складова формування моральних цінностей студентської молоді. Вища освіта України. 4. 54–60.
- Савицька, В. В. (2015). Підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний університет водного господарства та природокористування. Рівне,. 23 с.
- Семигіна, Т. В. (2021). Європейські моделі дистанційної підготовки соціальних працівників: уроки для України. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7495/Semigina_Y_europeiski_modeli.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Слівінська, Н. (2015). Корпоративне волонтерство: перспективи розвитку в Україні. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. 20. 91–94.
- Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників* (2000). / за заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. Київ. 289.
- Сорока, О. В. (2018). Діагностика соціальної активності майбутніх соціальних працівників. *Social Work and Education* : Vol. 5, No 2. 66–76.
- Соціальна робота: технологічний аспект* (2004): навчальний посібник / за ред. проф. А. Й. Капської. Київ: Центр навчальної літератури. 352.
- Соціологічна енциклопедія* (2008) / укладач В. Г. Городяненко. К. : Академвидав. 456.
- Соціологія: підручник* (2003) / Н. П. Осипова, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова та ін. К. : Юрінком Інтер. 336.
- Соціолого-педагогічний словник (2004) / За ред. В. В. Радула. К. : «ЕксОб». 304.
- Сухомлинський, В. О. (1971). Методика виховання колективу. Київ : Рад. шк.,. 208.
- Сухомлинський, В. О. (1978). Батьківська педагогіка. Київ : Рад. шк. 263.
- Сухомлинський, В. О. (1988b). Сто порад учителю. Київ : Рад. шк. 304.
- Сухомлинський, В. О. (1988a). Розмова з молодим директором. Київ : Рад. шк. 284.
- Твердохлеб, М. (2005). Соціальна активність – шлях до вирішення проблеми виховання особистості XXI століття [Електронний ресурс]: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&
- Твердохлеб, М. (2007). Соціальна активність – шлях до вирішення проблеми виховання особистості XXI століття. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Випуск XXIII, 144–152.

- Тельна, О. А. (2011). Формування соціальної активності незрячих учнів молодшого шкільного віку засобами рольової гри : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / Ольга Анатоліївна Тельна; Інститут спеціальної педагогіки національної академії педагогічних наук України. Київ. 208.
- Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах* (2001). / А. Й. Капська та ін.; ред. А. Й. Капська; Державний центр соціальних служб для молоді, Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ. 139.
- Ткачук, Т. С. (2013). Виховання гуманістичних цінностей у студентів педагогічних коледжів у процесі волонтерської діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ. 20.
- Товкало, М. Я. (2014). Стандарти громадсько-активної школи: волонтерство: навчально-методичний посібник / під заг. ред. Л. І. Даниленко. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 52.
- Тюптя, Л. Т. (2004). Соціальна робота (теорія і практика). Навч. посіб. К. : ВМУРОЛ «Україна». 460.
- Тюптя, Л. Т., Іванова, І. Б. (2008). *Соціальна робота: теорія і практика*: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання. 574.
- Уйсімбаєва, М. (2021). Соціальна активність особистості як чинник суспільного розвитку [Електронний ресурс] / Маріям Уйсімбаєва. Режим доступу : <http://www.kspu.kr.ua/ua/ntmd/konferentsiy/2>
- Червоненко, К. С. (2016). Дефініційний аналіз поняття «волонтерська діяльність». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. праць / редкол.: Т. І. Сущенко (гол. ред.) та ін. Запоріжжя: КПУ. Вип. 49 (102). 230–237.
- Червоненко, К. С. (2017). Волонтерська діяльність учнівської молоді як засіб їх соціальної активності. *Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Херсон: ХДУ. Вип. LXXVII. т. 2. 177–181.

- Червоненко, К. С. (2018). Волонтерська діяльність майбутніх соціальних працівників як фактор їх готовності до здійснення професійної діяльності. *Соціальна та життєва практика в структурі професійної підготовки: теорія і практика*: збірник тез Всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 17 трав. 2018 р.). / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії. С. 71–73.
- Червоненко, К. С. (2019). Формування готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Мелітополь, 333.
- Чернета, С. (2015). Соціальна активність особистості як умова розвитку сучасного українського суспільства. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Розділ: соціальна педагогіка)*. № 1. 177–180.
- Чистякова, І. А. (2013). До питання глобального поширення волонтерських рухів та управління міжнародними волонтерськими програмами. *Змістові інновації у магістерській підготовці соціальних педагогів*: монографія / за заг. ред: А. А. Сбруєвої, О. М. Полякової. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. 388.
- Юрченко, І. В. (2009). Інституціоналізація волонтерського руху в Україні: автореф. дис. ... канд. соціолог. наук. Київ. 16.
- Ямкова, К. С. (2011). Визначення сутності та змісту соціальної активності в науковій думці. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка*. № 6. 357–365.
- Янц, Н. Д. (2009). Основи діяльності волонтерів: курс лекцій. Переяслав-Хмельницький. 200. URL: <http://uadocs.exdat.com/docs/index-305423.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

Програма ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ПРАКТИКИ

(Методичні рекомендації до наскрізної програми практики для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 231 «Соціальна робота», 2023)

Рік підготовки – 1

Семестр – 2

Кількість тижнів – 2,5

Загальна кількість кредитів – 4

Загальна кількість годин – 120

Вид контролю – залік

Мета і завдання волонтерської практики

Метою проходження «Волонтерської практики» є формування у здобувачів умінь та навичок здійснення волонтерської діяльності, засвоєння її основних цінностей, вміння творчо застосовувати знання на практиці. Здатності застосовувати знання під час проходження волонтерської практики, для розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку життя суспільства й уміння їх використовувати в майбутній професійній діяльності.

Завдання практики:

- сприяння формуванню мотивації у студентів до волонтерської діяльності, при цьому розкриваючи зміст понять «милосердя», «альтруїзм», «благодійність», «волонтер», «волонтерство», ознайомлення учасників з особливостями волонтерської діяльності в нашій країні та у світі загалом;
- узагальнення та закріплення теоретичних знань студентів;
- осмислення закономірностей соціальної роботи;
- здатності реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина України;

- ознайомлення студентів із історією розвитку благодійності в Україні та сучасним станом благодійної діяльності та основними перспективами розвитку меценатства, умовами успішного розвитку волонтерства, зарубіжний досвід;
- виявлення специфіки діяльності менеджменту соціокультурної діяльності в сфері волонтерства.

Зміст волонтерської практики

Волонтерська практика поєднується із вивченням фахових дисциплін.. Основною навчальною дисципліною на час проходження волонтерської практики є «Благодійність і волонтерство в соціальній роботі».

Волонтерська практика є складовою частиною наскрізної програми практики, яка передбачена в програмі підготовки бакалаврів соціальної роботи і дає можливість студентам отримати практичні навички, використовуючи теоретичні знання, отримані протягом першого курсу та сприяти подальшому розвитку професійної ідентичності студентів. Волонтерська практика на першому курсі передбачає залучення студентів до діяльності на волонтерських засадах у системі соціальних служб, управлінь праці та соціального захисту населення. волонтерська практика для студентів першого курсу покликана забезпечити формування у студентів уявлень про функціональні обов'язки фахівців по соціальній роботі в соціальних установах та залучення їх, як волонтерів-помічників соціальних працівників.

Практика проводиться з відривом від навчання і безпосередньо пов'язана з майбутньою професійною діяльністю. Тривалість 2,5 тижні.

Зміст практики включає три напрями роботи:

1. Навчальна діяльність.

Настановча конференція. Ознайомлення з діяльністю бази практики. Зміст та особливості професійної діяльності фахівця соціальної сфери. Посадові обов'язки соціального працівника. Відповідальність за життя та здоров'я об'єкта професійного впливу. Планування роботи соціального працівника.

2. Практичну діяльність

Планування та організація діяльності. Практична діяльність. Відвідування бази практики. Вивчення документації бази практики. Ведення щоденника. Розробка інформаційного повідомлення про роботу установи (закладу, служби), що виступає базою практики. Вивчення досвіду роботи працівників установи (організації). Відвідування занять, заходів, які проводяться установою (організацією) та активна участь у них. Оформлення звітної документації. Аналіз і обговорення діяльності.

3. Методичне забезпечення та звітна документація.

Індивідуальне (творче) завдання. Звіт про проведену роботу. Участь у підсумковій конференції з Волонтерської практики. Результати волонтерської практики. Звіт про практику. Визначення шляхів оптимізації професійної підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери.

Додаток Б

Анкета

«Виявлення ставлення української молоді, що перебуває закордоном до участі у волонтерській діяльності»

ПІБ (за бажанням) _____

Е-mail, мобільні дані (за бажанням) _____

Місце проживання в Україні (за бажанням) _____

1. Хто такий волонтер? Що для Вас означає волонтерство?

2. Якими рисами характеру має володіти волонтер?

3. Як пов'язане волонтерство із розвитком соціальної активності?

4. Проранжуйте (поставте в порядку значущості для Вас) перераховані види діяльності: освітня, професійна, художньо-естетична, волонтерська, спортивна, оздоровча

5. Чи є спільні характеристики у соціальної активності та волонтерстві?

а) так, тому що _____

б) ні, тому _____

в) не задумувався _____

г) ваш варіант відповіді _____

6. Чи є серед Ваших знайомих ті молоді люди, які на даний момент

проживають у Нідерландах та займаються волонтерською діяльністю?

- а) так;
- б) ні;
- в) не звертав увагу.

7. *Чи займалися Ви волонтерською діяльністю коли жили в Україні?*

- а) так;
- б) ні;
- в) інколи.

8. *Якщо так, у Вас є досвід волонтерської діяльності то:*

- хто (що?) мотивувало Вас стати волонтером?
- що Вам дає участь у волонтерських організаціях?
- чим саме ви займались?

9. *Чи змінилось Ваше життя після 24 лютого 2022 року?*

- а) так, тому що _____;
- б) ні, тому _____;
- в) не задумувався.

10. *Чи хочете Ви займатися волонтерською діяльністю для самовираження та підвищення соціальної активності?*

- а) так;
- б) ні;
- в) не задумувався

11. *Що може стимулювати/заохотити до волонтерської діяльності?*

12. *Якби Вам запропонували взяти участь у волонтерському проєкті, то Ви б:*

- а) погодилися б одразу, тому що

- б) подумали б і погодилися, тому що

_____;

в) мені важко дати однозначну відповідь

_____;

г) відмовилися б одразу, тому що

_____;

13. *Волонтерська робота з якою категорії людей може бути цікавою для Вас?*

- а) діти-сироти;
- б) люди похилого віку;
- в) воїни ЗСУ;
- д) ВПО;
- е) інші категорії.

14. *Як, на Вашу думку, можна покращити волонтерську діяльність та через неї підвищити рівень соціальної активності української молоді, яка на даний час перебуває у Нідерландах?*

ДЯКУЄМО за участь в анкетуванні

Додаток В

Змістовий план

Заняття 1. Знайомство. Мотиваційний старт

Мета: Створити сприятливу психолого-педагогічну атмосферу, організувати особистісне знайомство учасників тренінгу між собою, первинна діагностика мотивації для участі у волонтерському русі.

Вправи:

«Ім'я + суперсила волонтера» – знайомство.

«Мої 5 причин бути волонтером» – індивідуальна робота та обмін враженнями та емоціями у парах.

Мотиваційна шкала – визначення рівня внутрішньої мотивації.

Правила групи – спільне формування.

Рефлексія: коло «Що мене привело сюди?».

Заняття 2. Цінності та образ волонтера

Мета: Допомогти учасникам групи усвідомити власні цінності та розробити власну систему ціннісних орієнтацій у волонтерстві та осмислити роль волонтера, який перебуває закордоном в українському суспільстві відповідно до сучасних реалій україно-російської війни.

Вправи:

Асоціативні картки «Цінності».

Модель «Волонтер ХХІ століття» – групове конструювання образу.

Мозковий штурм «Волонтерство у час російсько-української війни».

Міні-лекція: роль волонтерство у розвитку громади.

Рефлексія: вправи «3 головні висновки».

Заняття 3. Моя волонтерська історія. Командна взаємодія.

Мета: Допомогти учасникам групи усвідомити спектр власних мотивів, набути досвіду волонтерської діяльності, вивчити можливі бар'єри у волонтерстві, а також ресурси; сприяти розвитку навичок співпраці та довіри.

Вправи:

«Лінія життя» волонтера – малювання особистої траєкторії.

SWOT моєї волонтерської діяльності.

Рольова гра «Сумніви та мотивація» (елементи психодрами).

Вправа «Будуємо міст» – командне конструювання з обмеженими ресурсами.

«Сліпий волонтер» – робота в парах на довіру.^[P]_{SEP}]

Мозковий штурм: «Якою має бути ефективна волонтерська команда за кордоном?»^[P]_{SEP}]

Рефлексія: «Мій ресурс на сьогодні».

Заняття 4. Ефективна комунікація в діяльності волонтера. Стресостійкість та підтримка себе

Мета: Активно та цілеспрямовано розвивати навички міжособистісного спілкування, вдосконалювати практичні уміння аргументувати власну позицію та вчити прийомів активного слухання; допомогти у засвоєнні методів саморегуляції та запобігати вигоранню

Вправи:^[P]_{SEP}]

«Активне слухання» – вправи у трійках.^[P]_{SEP}]

«Складний діалог» — програвання ситуацій із бенефіціарами.

Метод «Я-повідомлень».

Вправа^[P]_{SEP}] «Мій рівень стресу сьогодні» – швидка самодіагностика.

Дихальні та релаксаційні техніки.^[P]_{SEP}]

Арт-техніка «Мій захисний кокон».

Обговорення «Як не вигоріти у волонтерстві».

Групове обговорення «Що нового я помітив у собі?».

Рефлексія: «Мій спосіб відновлення».

Заняття 5. Лідерство та планування волонтерських активностей

Мета: Цілеспрямовано та системно розвивати в учасників групи відповідальність, ініціативність, працювати над вдосконаленням навичок планування волонтерського руху допомога у формуванні особистого плану волонтерської діяльності, рефлексія.

Вправи:

Тестування «Який я лідер?»
«Мій мікро-проєкт» – створення власної волонтерської ініціативи.

Груповий аналіз реалістичності та мотивації.
Рефлексія: «Мій наступний крок».

Рольова гра «Моє волонтерське майбутнє» – створення картки персональних цілей.

Церемонія зворотного зв'язку «Теплі долоньки».

Завершення: вручення сертифікатів / підсумкове обговорення.

Додаток Г

Портфоліо з додатковими матеріалами для проведення тренінгової програми «Крок до успіху»

1. Мої 5 причин бути волонтером

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

2. Цінності, які стимулюють мене до волонтерської діяльності

Мої ключові цінності:

- _____
- _____
- _____

Як ці цінності проявляються у моїй діяльності:

3. Лінія життя волонтера

Позначте важливі події вашого волонтерського шляху:

- Старт: _____
- Найважливіша подія: _____
- Мій розвиток: _____
- Моя мета: _____

4. SWOT-аналіз моєї волонтерської діяльності

S (Сильні сторони): _____

W (Слабкі сторони): _____

O (Можливості): _____

T (Загрози): _____

5. Мій рівень стресу сьогодні

Позначте рівень стресу (0 – мінімум, 10 – максимум):

[0] [1] [2] [3] [4] [5] [6] [7] [8] [9] [10]

Причина мого стресу: _____

Мій спосіб саморегуляції: _____

6. Мій мікро-проект

Назва проекту: _____

Мета: _____

Цільова аудиторія: _____

Що потрібно для реалізації: _____

Мій перший крок: _____

7. Моє волонтерське майбутнє (план цілей)

1. Короткострокова ціль: _____

2. Середньострокова ціль: _____

3. Довгострокова ціль: _____

Мій мотиваційний ресурс: _____